

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
—ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837—

Σχολή Θετικών Επιστημών

Τμήμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης

Πτυχιακή Εργασία

Το Πρόβλημα της Προτασιακής Ενότητας

Ροδίτσα Φραγγίδου

AM 9986201300166

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ελένη Μανωλακάκη

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2021

Περίληψη

Η έννοια της πρότασης (proposition) ως το νόημα/περιεχόμενο της γλωσσικής πρότασης (sentence), είναι μία από τις κεντρικές έννοιες της παρούσας εργασίας. Το πρόβλημα της προτασιακής ενότητας (propositional unity problem) μπορεί να διατυπωθεί ως εξής: *Τι είναι αυτό που ενοποιεί το νόημα μιας γλωσσικής πρότασης (sentence), ή αλλιώς, τι διαφοροποιεί μια γλωσσική πρόταση (sentence) από μια απλή λίστα γλωσσικών όρων;* Στόχος της εργασίας αυτής είναι να παρουσιαστούν ποικίλες διαφορετικές προσεγγίσεις στο πρόβλημα της ενότητας της πρότασης, η πρώτη έκφραση του οποίου έγινε από τον Πλάτωνα, όταν επιχειρούσε να ορίσει τη γλωσσική πρόταση (λόγο). Το ζήτημα απασχόλησε τους φιλοσόφους ξανά, στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και συνεχίζει μέχρι και σήμερα. Στην αρχή της εργασίας περιγράφεται η γέννηση του προβλήματος στην αρχαιότητα. Στη συνέχεια επιχειρείται η αναφορά των βασικότερων προσεγγίσεων στο πρόβλημα αυτό, μέσω των πιο θεμελιωδών, αλλά και άλλων μεταγενέστερων θεωρήσεων για τις προτάσεις γενικότερα. Για κάθε διαφορετική προσέγγιση και εκπρόσωπό της, περιλαμβάνονται τα σημαντικά της σημεία και οι απόψεις του αντίστοιχα, ώστε να μπορεί να καταστεί κατανοητή η κάθε μία στο πλαίσιο μέσα στο οποίο διατυπώθηκε. Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις θεωρητικών που ασχολήθηκαν με την προτασιακή ενότητα και έχουν συμμετάσχει ενεργά στη σχετική βιβλιογραφία, οι προσεγγίσεις των οποίων δε συμπεριλαμβάνονται στο κείμενο, αλλά αυτό δε σχετίζεται με τη θεωρητική τους αξία.

Στο πρώτο κεφάλαιο περιγράφονται οι βασικές θέσεις του Πλάτωνα για το λόγο και η διατύπωση του προβλήματος από τον ίδιο. Εισάγεται το πρόβλημα του Τρίτου Ανθρώπου από τον Αριστοτέλη και στη συνέχεια το ζήτημα της άπειρης αναδρομής του Bradley, που σχετίζεται άμεσα με αυτό, αλλά και με το πρόβλημα της προτασιακής ενότητας. Στη συνέχεια, παρατίθενται οι βασικές θεωρήσεις των πατέρων της Αναλυτικής Φιλοσοφίας (Frege, Russell, Wittgenstein) για τις προτάσεις και την ενότητά τους.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρονται συνοπτικά οι θεωρήσεις των Carnap, Quine και Davidson για τις προτάσεις, στο πλαίσιο του νέου φιλοσοφικού σκηνικού που διαμορφώθηκε στα μέσα του 20ού αιώνα με την άνθηση του Λογικού Εμπειρισμού. Εδώ περιλαμβάνονται επίσης και οι σχετικές θεωρήσεις των Kaplan και Cresswell, που μαζί με τις προαναφερθείσες διαμορφώνουν το σύγχρονο τοπίο που αφορά τα γλωσσικά πλαίσια, τις προτάσεις και την ενότητά τους.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται κάποιες από τις σύγχρονες προσεγγίσεις του 21^{ου} αιώνα, οι οποίες διακρίνονται με βάση τις διαφορετικές απόψεις των εκφραστών τους για τη φύση και τη λειτουργία των προτάσεων, ως δομημένες, ή μη, και ως εξηγήσιμες, ή μη, οντότητες.

Συμπερασματικά, προκύπτει ότι η λύση που επιχείρησε κάθε φιλόσοφος να δώσει στο πρόβλημα της προτασιακής ενότητας, είναι άμεσα εξαρτώμενη από τον τρόπο της θεώρησής του και τους όρους της διατύπωσής του. Κάθε διαφορετική θεωρία για τις προτάσεις δίνει διαφορετικά χαρακτηριστικά στο πρόβλημα και επομένως διαφορετικές προτάσεις για τη λύση του, αν υπάρχει.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	4
1. Οι ‘παραδοσιακές’ απόψεις	5
1.1 Η ιστορική θεμελίωση του προβλήματος στην αρχαιότητα	5
1.1.1 Ο Λόγος στον Σοφιστή	5
1.1.2 Ο Τρίτος Άνθρωπος και οι απόψεις του Αριστοτέλη για τις προτάσεις	7
1.2 Το ζήτημα της άπειρης αναδρομής	9
1.3 Τα κορεσμένα και ακόρεστα σύμβολα του Frege	10
1.4 Η θεώρηση του Russell για τις προτάσεις	13
1.5 Ο Wittgenstein και η Απεικονιστική Θεωρία του Νοήματος	16
2. Η συζήτηση γύρω από τη φύση και την ενότητα των προτάσεων μετά το πρώτο μισό του 20ού αι.	19
2.1 Οι απόψεις των Carnap και Quine σχετικά με τις προτάσεις	21
2.2 Το πρόβλημα της κατηγορήσης από τον Davidson	23
2.3 Οι προτάσεις ως διατεταγμένες n-άδες (n-tuples)	24
3. Σύγχρονες θεωρήσεις	27
3.1 Οι προτάσεις ως δομημένες οντότητες	27
3.1.1 Οι προτάσεις ως ενεργήματα	27
3.1.1.1 Ο γνωστικός ρεαλισμός του Soames	27
3.1.1.2 Δυνατά ενεργήματα και υποενεργήματα του Hanks	30
3.1.2 Οι φυσικοποιημένες προτάσεις	32
3.1.3 Σημασιολογία των κατηγορημάτων	34
3.1.3.1 Η θεωρία της απόδοσης του Liebesman	34
3.1.3.2 Η σημασιολογία της διαδικασίας του Jespersen	36
3.1.4 Η νεο-ρασσελιανή προσέγγιση του Eklund	38
3.1.5 Η άπειρη αναδρομή του Bradley ως το μεταφυσικό θεμέλιο της ενότητας των προτάσεων	40
3.1.6 Η ενότητα της πρότασης μέσω εκτίμησης της αλήθειας της	42
3.2 Οι προτάσεις ως μη εξηγήσιμες οντότητες	43
3.2.1 Ο αναγωγισμός του Speaks	43
3.2.2 Πριμιτιβιστικές απόψεις για τις προτάσεις	44
Συμπεράσματα	47
Βιβλιογραφία	50

Εισαγωγή

Η γλώσσα είναι φορέας αναπαράστασης ή πληροφορίας και ενέχει διατυπώσεις που μπορούν να αποτιμηθούν ως αληθείς ή ψευδείς. Οι βάσεις για τη θεωρητική ανάλυση του λόγου τέθηκαν στην αρχαιότητα. Στα τέλη του 19ου αιώνα όμως, ξεκίνησε μία συζήτηση, με αφορμή τη διάκριση του επιστημονικού λόγου από τις φυσικές γλώσσες, κυρίως στο πλαίσιο του Λογικισμού και του Λογικού Ατομισμού, που στη συνέχεια επηρέασαν το Λογικό Θετικισμό του 20ού αιώνα. Οι κύριοι εκπρόσωποι των φιλοσοφικών αυτών ρευμάτων εντόπισαν τις δυσκολίες που προκύπτουν κατά την ανάλυση των φυσικών γλωσσών μέσω του λογικού αυτού πρίσματος και προσπάθησαν, με βάση τη θεώρησή του ο καθένας, να τις αντιμετωπίσουν. Από τα μισά του 20ού αιώνα και έπειτα, εισήχθησαν νέες θεωρήσεις, όσον αφορά τις τυπικές ή φυσικές γλώσσες και, κατ' επέκταση, τις προτάσεις και την ενότητά τους. Αυτές αναπτύσσονται είτε ως συνέχεια και επιθυμία βελτίωσης κάποιων παραδοσιακών απόψεων, είτε ως αντίρρηση σε αυτές, είτε ως τελειώς νέες ιδέες.

Οι προτάσεις¹ ως το νόημα/περιεχόμενο των γλωσσικών προτάσεων² έχουν γεννήσει ποικίλα ερωτήματα, ως προς την οντολογία τους, τη σύνθεσή τους από συστατικά ή όχι, τη σημασιολογία των μερών τους, τη δυνατότητα απόδοσης αληθοτιμής σε αυτές. Ποιες προϋποθέσεις πρέπει να πληρούνται ώστε κάποιες λέξεις μαζί να αποτελούν γλωσσική πρόταση, αν είναι σημαντική η σειρά αυτών, πότε έχει νόημα μια γλωσσική πρόταση και αν αυτό κρίνεται απαραίτητο, η δυνατότητα εξασφάλισης συνθηκών αλήθειας και απόδοσης αληθοτιμής σε μία πρόταση, ποια είναι τα διάφορα είδη των γλωσσικών προτάσεων ανάλογα με το περιεχόμενο ή/και τη μορφή τους, είναι μερικά από τα ερωτήματα στα οποία επιχείρησαν να απαντήσουν πολλοί φιλόσοφοι μέσα στο έργο τους. Τα ερωτήματα αυτά έχουν συνδεθεί ιστορικά με το πρόβλημα της ενότητας της πρότασης (propositional unity problem) και η απάντηση σε κάποια από αυτά προτείνεται ως λύση του, με βάση την αντίστοιχη θεώρηση για τη φύση των προτάσεων. Στη συνέχεια θα ακολουθήσει ένα μέρος όλης αυτής της μακράς συζήτησης.

¹ Σε όλη την έκταση της παρούσας εργασίας, με τον όρο «πρόταση» θα αποδίδεται ο αγγλικός όρος «proposition», ως το προτασιακό περιεχόμενο, ή αλλιώς το νόημα μιας γλωσσικής πρότασης.

² Ομοίως, με τον όρο «γλωσσική πρόταση» θα αποδίδεται ο αγγλικός όρος «sentence», ως η έκφραση της πρότασης (proposition). Οι γλωσσικές προτάσεις (sentences) εκφράζουν τις προτάσεις (propositions) μέσω μιας γλώσσας.

1. Οι ‘παραδοσιακές’ απόψεις

Το πρόβλημα της ενότητας της πρότασης συζητείται στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και τις θεωρίες στο πλαίσιο των οποίων συζητείται, σήμερα τις χαρακτηρίζουμε ως ‘παραδοσιακές’ (Soames, 2010, σελ. 7). Αυτές είναι οι θεωρήσεις των θεμελιωτών της Αναλυτικής Φιλοσοφίας, δηλαδή των Frege, Russell και Wittgenstein. Μάλιστα ο Russell ονομάζει το θέμα ως ‘προτασιακή ενότητα’ στο βιβλίο του *The Principles of Mathematics* το 1903. Τα εγχειρήματα των προαναφερθέντων φιλοσόφων έδωσαν πλούσια βιβλιογραφία και αρθρογραφία, μέσα στο μικρό διάστημα των σαράντα δύο χρόνων, από το 1879, οπότε και ο Frege συνέγραψε την *Begriffsschrift (Εννοιολογία)* του, περνώντας στο 1903, οπότε και εκδόθηκε το *The Principles of Mathematics* του Russell, μέχρι και το 1921, οπότε και ο Wittgenstein διατύπωσε τη θεωρία του στο *Tractatus Logico – Philosophicus*. Φυσικά μεταξύ των έργων αυτών μεσολάβησαν και άλλα σχετικά σημαντικά κείμενα. Την πορεία αυτών των σκέψεων θα ακολουθήσουμε στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, αφού εξετάσουμε πώς ξεκίνησαν όλα στην αρχαιότητα.

1.1 Η ιστορική θεμελίωση του προβλήματος στην αρχαιότητα

Ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης έθεσαν τα θεμέλια σε ό,τι αφορά το λόγο και τη θεώρηση των προτάσεων. Οι απόψεις τους επηρεάζουν τους φιλοσόφους διαχρονικά μέχρι και σήμερα, όπως θα δούμε παρακάτω.

1.1.1 Ο Λόγος στον Σοφιστή

Στον *Σοφιστή* του Πλάτωνα, εξελίσσεται ένας διάλογος μεταξύ του Θεαίητου και ενός ξένου από την Ελέα της Κάτω Ιταλίας. Η επιθυμία του Σωκράτη στην αρχή του έργου είναι να ορίσει ο ξένος τον σοφιστή, τον πολιτικό, τον φιλόσοφο, όπως τον ορίζουν στην Ελέα. Μετά από μια μακρά συνομιλία, όπου κατηγοριοποιούνται και ορίζονται ιδιότητες, τέχνες και επαγγέλματα και μετά τον ορισμό του φιλοσόφου και της διαλεκτικής, γίνεται η παραδοχή πως είναι σημαντική η επικοινωνία των ειδών. Έτσι, η συζήτηση οδηγείται στο λόγο και τον ορισμό του. Ο Πλάτων όρισε το λόγο, κάνοντας μια αρχική παραδοχή πως αυτός συντίθεται από συνταίριασμα λέξεων: «Όσες λέξεις ειπωθούνε στη σειρά και απαρτίζουν κάποιο νόημα, αυτές συνταιριάζουν» (Πλάτων, *Σοφιστής*, 261E, σελ. 329), ενώ στην αντίθετη περίπτωση, όχι. Πιο συγκεκριμένα, η ουσία, κατά τον Πλάτωνα, φαίνεται μέσω του λόγου μέσα

από δύο διαφορετικά είδη λέξεων, τα ρήματα, που σημαίνουν πράξεις, και τα ονόματα, που αναφέρονται στα υποκείμενα που κάνουν τις πράξεις. Μια γλωσσική πρόταση που υφίσταται ως σύμπλεγμα ενός ονόματος και ενός ρήματος, πχ 'ο Θεαίθητος κάθεται', αποτελεί τη μονάδα του λόγου, δηλαδή το μικρότερο δυνατό λόγο. Αυτό συμβαίνει διότι ένα όνομα και ένα ρήμα ειπωμένα στη σειρά είναι λόγος που λέει κάτι και «δεν αραδιάζει λέξεις στη σειρά» (Πλάτων, *Σοφιστής*, 262D, σελ. 333). Αντιθέτως, δυο ονόματα ή δυο ρήματα μαζί δεν αποτελούν λόγο, διότι δε λένε τίποτα «ούτε για πράξη, ούτε για απραξία, για 'ον' ή 'μη ον'» (Πλάτων, *Σοφιστής*, 262C, σελ. 331).

Όπως θα δούμε και στη συνέχεια, εδώ εγείρονται τα βασικότερα σημεία συζήτησης και αντιπαράθεσης περί του τι είναι πρόταση και τι την νοηματοδοτεί. Για τον Πλάτωνα, η γλωσσική πρόταση (λόγος) είναι μια δομημένη οντότητα που αποτελείται από συγκεκριμένες κατηγορίες λέξεων τοποθετημένων σε κατάλληλη σειρά, ώστε να λένε κάτι, άρα να βγάζουν νόημα. Αν δε λέει τίποτα, δεν είναι καν λόγος. Εδώ βλέπουμε ότι ο Πλάτων συσχετίζει με οντολογικό τρόπο τη σχέση του λόγου (της πρότασης) και του νοήματός της. Αν δεν υπάρχει νόημα, δεν είναι λόγος, άρα δεν υπάρχει πρόταση. Ορίζει δε, τέλος, τη στοιχειώδη γλωσσική πρόταση, ως μία γλωσσική πρόταση που είναι σύμπλεγμα μόνο δύο λέξεων, ενός ονόματος και ενός ρήματος, και που θεωρείται ως ο μικρότερος δυνατός λόγος (Πλάτων, *Σοφιστής*, 262C σελ. 333).

Στη συνέχεια, ορίζει τον αληθή και τον ψεύτικο λόγο. Η γλωσσική πρόταση 'ο Θεαίθητος κάθεται', που την είπε ο ξένος, ορίστηκε ως αληθής, αφού «λέει κείνα που είναι, όπως είναι», ενώ η γλωσσική πρόταση 'ο Θεαίθητος, που τώρα εγώ του μιλάω, πετάει' ορίστηκε ως ψευδής, διότι «λέει άλλα από κείνα που είναι». Ο ψεύτικος λόγος λοιπόν ορίστηκε ως «ένα σύμπλεγμα καμωμένο από ρήματα και ονόματα, που λέει για κάποιον τα διαφορετικά για ίδια και τα μη όντα για όντα» (Πλάτων, *Σοφιστής*, 263B σελ. 335· 263D, σελ. 337). Η αλήθεια μιας γλωσσικής πρότασης και ο τρόπος με τον οποίο μπορεί κανείς να τη βεβαιώσει, τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχουν τα στοιχεία μιας πρότασης ώστε να μπορεί να της αποδοθεί αληθοτιμή, καθώς επίσης και η άμεση σχέση αυτής της δυνατότητας απόδοσης αληθοτιμής με τη νοηματική ενότητα της γλωσσικής πρότασης, δηλαδή με την προτασιακή ενότητα (άποψη την οποία πολλοί θεωρητικοί ασπάζονται), είναι ζητήματα που θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια. Τα θεμέλια όμως, έχουν μπει ήδη από την αρχαιότητα.

1.1.2 Ο Τρίτος Άνθρωπος και οι απόψεις του Αριστοτέλη για τις προτάσεις

Ο Αριστοτέλης στο «Μετά τα Φυσικά» κάνει αναφορά στον Τρίτο Άνθρωπο, μια θεώρηση μέσω της οποίας αναδεικνύεται το ζήτημα της άπειρης αναδρομής, όπως λέγεται σήμερα. Ο Τρίτος Άνθρωπος αποτέλεσε για τον Αριστοτέλη ένα επιχείρημα για να αντικρούσει τη θεώρηση του κόσμου των Ιδεών από τον Πλάτωνα³ και έχει ως εξής: Ας ληφθεί ως παράδειγμα η Ιδέα του Ανθρώπου. Τότε το γνώρισμα του να είναι κανείς άνθρωπος, το έχουν όλοι οι αισθητοί άνθρωποι, αλλά και η ίδια η Ιδέα του Ανθρώπου. Τότε θα χρειαστεί και τρίτος άνθρωπος, ο οποίος θα μπορεί να εξηγήσει πώς και οι αισθητοί άνθρωποι, αλλά και η Ιδέα του Ανθρώπου έχουν το γνώρισμα του να είναι κανείς άνθρωπος, έπειτα θα χρειαστεί και τέταρτος, και πέμπτος, και αυτό συνεχίζεται επ' άπειρο.

Ο Τρίτος Άνθρωπος μπορεί να συσχετιστεί με το λόγο και τις προτάσεις ως εξής: δεδομένου ότι το να περιγράψει κανείς ένα πράγμα καθ' ολοκληρίαν περιγράφοντας απλώς τα συστατικά από τα οποία αποτελείται, δεν είναι αρκετό, έτσι και στην περίπτωση μιας πρότασης, η απλή περιγραφή των νοημάτων των λέξεων που την απαρτίζουν δεν συνιστά επαρκή περιγραφή της πρότασης, αλλά χρειάζεται να προσδιοριστούν και οι μεταξύ τους σχέσεις. Υπάρχουν λοιπόν οντότητες που παρεμβάλλονται και δρουν ως 'κόλλα' που ενοποιεί την πρόταση, για παράδειγμα στη στοιχειώδη πρόταση του Πλάτωνα χρειάζεται να εισαχθεί η σχέση που συνδέει ένα όνομα με ένα ρήμα. Τότε όμως, χρειάζεται και άλλη τέτοια οντότητα για να ενοποιηθούν το όνομα, το ρήμα και η μεταξύ τους σχέση, έπειτα χρειάζονται νέες για να ενοποιηθούν όλες τις προηγούμενες, κ.ο.κ. Η συνεχής επίκληση οντοτήτων διαμεσολάβησης παράλληλα με τις οντότητες στις οποίες υποτίθεται ότι μεσολαβούν, δημιουργεί μια άπειρη αναδρομή (Jespersen, 2012a, σελ. 236).

Όσον αφορά τώρα τη θεώρηση του Αριστοτέλη για τις προτάσεις, στο έργο του *Περί Ερμηνείας* διατείνεται πως μια γλωσσική πρόταση θα πρέπει να περιέχει μέρη, τα οποία έχουν νόημα και από μόνα τους, όχι μόνο στο πλαίσιο της γλωσσικής αυτής πρότασης. Για τις γλωσσικές προτάσεις με υποτακτική ή προστακτική λέει πως δεν μπορεί να ειπωθεί αν είναι αληθείς ή ψευδείς, επομένως δεν αναφέρεται σε αυτές στην ανάλυσή του. Επομένως, βλέπουμε εδώ ότι ο Αριστοτέλης συνδέει τις προτάσεις με τη

³ Στο διάλογο *Παρμενίδης*, ο Πλάτων προσπαθεί να αντικρούσει ο ίδιος τις αντιρρήσεις γύρω από τον κόσμο των Ιδεών του, εισάγοντας ουσιαστικά εδώ την άπειρη αναδρομή, όχι με την Ιδέα του Ανθρώπου, αλλά με την Ιδέα του Μεγάλου. Υποστήριξε ότι πρέπει να συνεχίζουμε να επιβεβαιώνουμε οντότητες που χρειάζονται ώστε να αναφέρονται σε όλες τις προηγούμενες, χωρίς να επιλύει ουσιαστικά το πρόβλημα (Audi et al., 2011, σελ. 901).

δυνατότητα απόδοσης αληθοτιμής σε αυτές. Ενώ όμως δέχεται τη θεώρηση του Πλάτωνα για τις γλωσσικές προτάσεις, ότι πρέπει να αποτελούνται από ένα όνομα και ένα ρήμα, διαφοροποιείται από αυτόν σε κάτι που έχει να κάνει με τη γενικότερη προσέγγιση των δυο τους στα πράγματα. Ο Αριστοτέλης, ως γνωστόν, απορρίπτει τον κόσμο των Ιδεών και υποστηρίζει ότι τα καθόλου όντα (πχ οι ιδιότητες των πραγμάτων) δεν υπάρχουν χωρίς τα αντικείμενα που τους δίνουν υπόσταση, τα προσωποποιούν. Στη γλωσσική πρόταση λοιπόν ‘ο Θεαίθητος κάθεται’, ο Θεαίθητος, καθώς και η ιδιότητα του να κάθεται κανείς, είναι μία ενιαία οντότητα, διότι το ρήμα ενοποιεί το επιμέρους (όνομα, υποκείμενο) με το καθόλου ον που εκπροσωπεί, κατά κάποιον τρόπο, και η πρόταση αντιστοιχεί στην ‘ο καθιστός Θεαίθητος’.

Το ζήτημα της αναδρομής, καθώς επίσης και η διάκριση μιας γλωσσικής πρότασης από μια απλή λίστα ονομάτων, όπως την όρισε ο Πλάτων, θα εγερθούν εκ νέου στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, θα αποτελέσουν τις βασικές παγίδες που βάλλουν την προτασιακή ενότητα και θα επηρεάσουν τους ‘πατέρες’ της αναδυόμενης τότε Αναλυτικής Φιλοσοφίας, καθώς επίσης και πολλούς μεταγενέστερους θεωρητικούς, μέχρι και σήμερα. Το ζητούμενο της προτασιακής ενότητας έχει μετατραπεί, κατά ένα μεγάλο μέρος, σε μια προσπάθεια διαχείρισης των δύο αυτών παγίδων.

Με τα παραπάνω δεδομένα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι αριστοτελική θεώρηση λύνει ως ένα βαθμό το πρόβλημα της ενότητας των προτάσεων, αφού αποφεύγει τη λίστα, συμφωνώντας με τον Πλάτωνα στο ότι τα συστατικά μιας πρότασης είναι ένα όνομα και ένα ρήμα, αλλά και την άπειρη αναδρομή, αφού όνομα και ρήμα ενοποιούνται. Γενικότερα, για τον Αριστοτέλη το συνδετικό ρήμα (πχ το ‘είναι’) σε μία πρόταση, ακόμη και σε συνδυασμό με ένα άλλο ρήμα, δεν εισάγει κάποια νέα οντότητα σε αυτή. Ο Davidson, σχολιάζοντας την αριστοτελική προσέγγιση στις προτάσεις εκφράζει ένσταση σε αυτό, καθώς το συνδετικό ρήμα, κατά τη γνώμη του, θα μπορούσε να εισάγει, ας πούμε, το καθόλου ον της σχέσης που θα πρέπει να υπάρχει σε κάθε πρόταση μεταξύ του υποκειμένου και του πρώτου καθόλου όντος, άρα και πάλι δεν αποφεύγεται η αναδρομή. Βρίσκει όμως ότι η συνεισφορά του Αριστοτέλη στη θεώρηση των προτάσεων είναι πολύ σημαντική, διότι η οντολογική διαφορά μεταξύ επιμέρους και καθόλου όντων, αντιστοιχεί στη διαφορά μεταξύ υποκειμένων και κατηγορημάτων (Davidson, 2005, σελ. 90 - 94).

1.2 Το ζήτημα της άπειρης αναδρομής

Το 1893, στο έργο του *Appearance and Reality*, ο Bradley⁴ επιχείρησε να αποδείξει ότι οι σχέσεις μεταξύ των πραγμάτων δεν υπάρχουν (ως σχέσεις), αλλά είναι απλώς επιμέρους φαινόμενα (δηλαδή πράγματα που μας φαίνονται, μας εμφανίζονται), διατυπώνοντας το επιχείρημα του Τρίτου Ανθρώπου σε μία ευρύτερη μορφή. «Εστω δύο πράγματα A και B, τα οποία βρίσκονται σε μία σχέση Γ. Τότε θα πρέπει να κάνουμε την παραδοχή ότι η Γ είναι διαφορετική από τα A και B και επομένως δεν προσδιορίζεται από αυτά. Για να ειπωθεί λοιπόν κάτι και για αυτήν τη σχέση Γ, και για τα A και B, θα πρέπει να εμφανιστεί μία άλλη σχέση Δ στην οποία βρίσκονται τα A και B από τη μία πλευρά, και η Γ από την άλλη. Και πάλι όμως η Δ δεν προσδιορίζεται από τα A, B και Γ, άρα θα χρειαστεί και μία σχέση E, συνεπώς προκύπτει μία άπειρη αναδρομή» (Bradley, 1893, σελ. 21).

Στο πλαίσιο της σύνθεσης θεωριών νοήματος των φυσικών γλωσσών, όπου τα θεμελιώδη αντικείμενα είναι οι λέξεις και οι διάφοροι συνδυασμοί τους αποτελούν τις γλωσσικές προτάσεις, η νοηματική ενότητα των τελευταίων, δηλαδή η προτασιακή ενότητα, φαίνεται να αναδύεται ως πρόβλημα, κρυμμένο αρχικά στην άπειρη αναδρομή του Bradley, η οποία ίσως υπονομεύει την πιθανότητα εύρεσης στέρεου εδάφους για την ενότητα της πρότασης (Bellucci, 2014, σελ. 3). Αντιστρόφως, σύμφωνα με τον Gaskin, η προτασιακή ενότητα ίσως είναι η απάντηση στο αν η αναδρομή αυτή είναι φαύλη ή όχι (Gaskin, 1995, σελ. 162). Εδώ ο Gaskin διακρίνει δύο είδη αναδρομής, τη μη φαύλη και τη φαύλη. Μια αναδρομή που δεν είναι φαύλη εισάγει συνεχώς νέες σχέσεις μεταξύ των αντικειμένων, για παράδειγμα αν το a είναι F, τότε αυτά βρίσκονται σε μία σχέση R και μετά τα a, F, R βρίσκονται σε μία σχέση R' κ.ο.κ. Μια τέτοια αναδρομή, ας την πούμε 'ατέρμονη'⁵, δε δημιουργεί κανένα πρόβλημα, δηλώνει απλώς ότι αν υπάρχει ένα γεγονός, τότε υπάρχουν άπειρα και ότι αν υπάρχει μία σχέση, τότε υπάρχουν άπειρες. Στην περίπτωση των προτάσεων, θα σήμαινε απλά ότι υπάρχουν άπειρες προτάσεις (αυτή η παραδοχή γίνεται και από τον Russell, όπως θα δούμε πιο κάτω). Όσον αφορά τη φαύλη αναδρομή, η οποία αποτελεί εμπόδιο για την προτασιακή ενότητα, υπάρχουν διάφορες προσεγγίσεις, εκ των οποίων

⁴ Ο Francis Herbert Bradley (1846 – 1924), ο σημαντικότερος Βρετανός Ιδεαλιστής και συνεχιστής του έργου του Hegel, υποστήριξε την ολότητα του κόσμου, κυρίως στο έργο του *Appearance and Reality* (1893). Ο Ιδεαλισμός είναι μια μονιστική θεώρηση, ενάντια στον πλουραλιστικό εμπειρισμό.

⁵ Την ονομάζω 'ατέρμονη' για να αποφευχθούν συγχύσεις, διότι άπειρη είναι και αυτή, αλλά και η φαύλη.

θα αναφέρουμε τις ακόλουθες: στο Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge, φαύλη ονομάζεται μια αναδρομή όταν είναι αδύνατη, ή όταν η ύπαρξή της είναι ασύμβατη με πράγματα τα οποία γνωρίζουμε πως είναι αληθή (Audi et al., 2011, σελ. 1195). Ο Matti Eklund, στο άρθρο του *Regress, unity, facts, and propositions* (2016), ισχυρίζεται ότι φαύλη αναδρομή είναι αυτή που κάθε στοιχείο της, είτε είναι γεγονός, είτε σχέση, εξηγείται με όρους επόμενου στοιχείου, ή εξαρτάται μεταφυσικά από επόμενο στοιχείο. Αυτό την μετατρέπει σε μια αλυσίδα εξάρτησης, όπως τη χαρακτηρίζει ο ίδιος, ή αλλιώς, μια κυκλική αναδρομή, όπου το αναλύον εξηγείται με όρους του αναλυόμενου⁶, κάτι που την καθιστά φαύλη (Eklund, 2016, σελ. 2).

Ο Frege, ο Russell και ο Wittgenstein, οι τρεις ‘πατέρες’ της Αναλυτικής Φιλοσοφίας, έδωσαν μια διαφορετική θεώρηση ο καθένας στο πρόβλημα της προτασιακής ενότητας, σχετίζοντάς το άμεσα ή έμμεσα με το ζήτημα της αναδρομής. Ιστορικά θεωρείται ότι το εν λόγω πρόβλημα συνδέεται άμεσα με την άπειρη αναδρομή και ότι η όλη ενασχόληση του Russell με την ενότητα των προτάσεων είναι μια απάντηση στον Bradley (Linsky, 1992, σελ. 247). Στη συνέχεια ακολουθούν οι θεωρήσεις τους.

1.3 Τα κορεσμένα και ακόρεστα σύμβολα του Frege

Ο Gottlob Frege υποστήριξε το Λογικισμό⁷ και το πρόγραμμά του θεμελιώθηκε με τρεις βασικές αρχές:

(α) *Διάκριση ψυχολογικού – λογικού και αντίστοιχα υποκειμενικού – αντικειμενικού.* Ξεκίνησε με την επινόηση μιας τυπικής γλώσσας, με την εισαγωγή μεταβλητών σε ποσοδείκτες, ώστε να αποτυπωθεί η γενικότητα. Ο σκοπός του ήταν, με την εισαγωγή των ποσοδεικτών στη λογική μορφή της πρότασης, να ελεγχθούν οι σχέσεις αλήθειας και ψεύδους των προτάσεων με άλλες προτάσεις, σε κάθε επιστήμη, αποφεύγοντας έτσι κάθε δείγμα ψυχολογισμού. Η παρουσία αντικειμένων αναγνωρίζεται, όχι μέσω

⁶ Όπως σε ένα κυκλικό επιχείρημα χρησιμοποιείται ως προκείμενη το προς απόδειξη ζητούμενο, το συμπέρασμα.

⁷ Στο πλαίσιο του λογικισμού του, ο Frege προσπάθησε να διορθώσει τις ατέλειες που, κατά την άποψή του, παρουσιάζουν οι φυσικές γλώσσες ώστε να αποτυπώσουν με ακρίβεια και σαφήνεια τις λογικές αποδείξεις. Στα έργα του *Begriffsschrift (Εννοιογραφία, 1879)*, *Die Grundlagen der Arithmetik (Τα Θεμέλια της Αριθμητικής, 1884)*, *Funktion und Begriff (Συνάρτηση και Έννοια, 1891)*, *Über Begriff und Gegenstand (Περί Έννοιας και Αντικειμένου, 1892)*, *Über Sinn und Bedeutung (Περί Νοήματος και Αναφοράς, 1892)* θεμελίωσε τις θέσεις του ‘χτίζοντας’ ένα ολόκληρο γλωσσικό οικοδόμημα.

οποιασδήποτε μορφής εποπτείας, αλλά μέσα από τη συντακτική συμπεριφορά συγκεκριμένων όρων μέσα σε κατάλληλες προτάσεις, και ερχόμαστε έτσι στην

(β) *Αρχή του πλαισίου*: «Οι λέξεις έχουν νόημα μόνο στο πλαίσιο μιας πρότασης» (Frege, 1884, σελ. 179, § 62).

(γ) Διάκριση μεταξύ *έννοιας* και *αντικειμένου*, που αντιστοιχεί στη διάκριση μεταξύ *συνάρτησης* και *ορίσματος*. Η θέση αυτή θα μας απασχολήσει κυρίως εδώ, καθώς αποτέλεσε μια υποτιθέμενη λύση στο πρόβλημα της προτασιακής ενότητας. Σύμφωνα με τον Frege, *αντικείμενο* είναι οτιδήποτε δεν είναι συνάρτηση, έτσι ώστε μία έκφραση για αυτό να μην περιέχει άδειες θέσεις και *έννοια* λέγεται μια συνάρτηση της οποίας το πεδίο τιμών είναι το σύνολο των αληθοτιμών {T, F} (αληθές, ψευδές) (Frege, 1891, σελ. 146 – 147). Ο Frege ονομάζει κορεσμένα (πλήρη) σύμβολα όλα αυτά που αναφέρονται σε κάποιο αντικείμενο και αντιστρόφως, ό,τι αποτελεί αναφορά ενός κορεσμένου συμβόλου, είναι αντικείμενο. Στα πλήρη σύμβολα συγκαταλέγονται τα κύρια ονόματα (πχ ‘η Αφροδίτη’), οι οριστικές περιγραφές (πχ ‘το πρωινό άστρο’), καθώς επίσης και οι γλωσσικές προτάσεις (πχ ‘η Αφροδίτη είναι πλανήτης’), διότι η αναφορά τους, δηλαδή η αληθοτιμή τους, αποτελεί αντικείμενο. Τα αντικείμενα λοιπόν, δεν είναι συναρτήσεις. Αντιθέτως, οι έννοιες αντιστοιχούν στα ακόρεστα (ελλιπή) σύμβολα και είναι συναρτησιακής φύσης. Σε αυτά συγκαταλέγονται τα κατηγορήματα (πχ ‘... πλανήτης’), οι σχεσιακές εκφράσεις (πχ ‘... μικρότερος του ...’), καθώς επίσης και διάφορα γλωσσικά σύμβολα (πχ ‘πατέρας του...’), στις οποίες, αν ληφθούν ως ορίσματα κάποια πλήρη σύμβολα, θα προκύψουν κορεσμένα σύμβολα. Για παράδειγμα, αν στο κατηγορήμα ‘... πλανήτης’ τοποθετήσουμε ως όρισμα το αντικείμενο ‘Αφροδίτη’, θα προκύψει το πλήρες σύμβολο ‘Η Αφροδίτη είναι πλανήτης’. Ανάλογα με το όρισμα που τοποθετείται κάθε φορά, προκύπτουν αληθή ή ψευδή κορεσμένα σύμβολα. Τα αντικείμενα για τα οποία προκύπτει αληθής τιμή όταν αυτά εισαχθούν ως ορίσματα σε ένα ακόρεστο σύμβολο (έννοια), αποτελούν την έκταση της έννοιας αυτής.

Με τη διάκριση αυτή, ο Frege αποφεύγει τη μία παγίδα που υπονομεύει την προτασιακή ενότητα, τον εκφυλισμό της έκφρασής της σε μια απλή λίστα ονομάτων. «Στην πρόταση ‘Το πρωινό άστρο είναι η Αφροδίτη’ έχουμε δύο κύρια ονόματα⁸ [...] για το ίδιο αντικείμενο. Στη γλωσσική πρόταση ‘Το πρωινό αστέρι είναι πλανήτης’,

⁸ Καθώς επίσης και το ‘είναι’ της ταυτότητας, για το οποίο γίνεται αναφορά στη συνέχεια του κειμένου.

έχουμε ένα κύριο όνομα, ‘το πρωινό άστρο’, και μία λέξη-έννοια⁹, ‘πλανήτης’. Όσον αφορά τη γλώσσα, δεν άλλαξαν και πολλά που ‘η Αφροδίτη’ αντικαταστάθηκε από τον ‘πλανήτη’. Όμως πραγματικά, η σχέση έγινε τελείως διαφορετική» (Frege, 1951, σελ. 169-170). Αξίζει να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι ο Frege συνεχίζει, αναλύοντας τη σημασία του ρήματος ‘είναι’ στο πρώτο παράδειγμα, που ουσιαστικά ταυτίζεται με το μαθηματικό σύμβολο του ‘ίσον’ (=), καθιστώντας την πρόταση μια ισότητα, της οποίας τα δύο μέλη μπορούν να αντιστραφούν. Επομένως, το ρήμα ‘είναι’ σε αυτήν την περίπτωση δεν είναι το συνδετικό ρήμα (copula), διότι αποτελεί μέρος του κατηγορήματος, αφού η λέξη ‘Αφροδίτη’ που απομένει είναι ένα απλό αντικείμενο, και όχι κατηγορημα¹⁰. Αν η γλωσσική πρόταση όμως μετατραπεί στην: ‘Το πρωινό άστρο είναι όχι άλλο από την Αφροδίτη’, τότε το ‘είναι’ γίνεται το συνδετικό ρήμα, διότι η έκφραση ‘όχι άλλο από την Αφροδίτη’ λειτουργεί ως κατηγορημα, και άρα ως έννοια διακριτή από το αντικείμενο (Frege, 1951, σελ. 170).

Όσον αφορά στη δεύτερη παγίδα που βάζει την ενότητα της πρότασης, δηλαδή την άπειρη αναδρομή του Bradley, και αυτή φαίνεται να παρακάμπτεται. Η αναδρομή προκύπτει όταν χωρίζουμε την πρόταση σε συστατικά ίδιας βαθμίδας, οπότε και χρειάζεται μία ‘κόλλα’ για να τα ενώσει, που θα είναι κάποιου είδους σχέση (υπαγωγή, απόδοση συγκεκριμένης τιμής σε κάτι γενικότερο, ή συμμετοχή). Σε δεύτερο στάδιο, θα χρειαστεί καινούρια ‘κόλλα’ για να ενώσει τα συστατικά και την πρώτη σχέση, κ.ο.κ. (Gaskin, 1995, σελ. 163). Στη θεώρηση του Frege όμως, δε χρειάζεται επιπλέον σχέση για να ενώσει τα συστατικά, καθώς αυτά είναι εξ’ αρχής δεμένα μεταξύ τους. Το ακόρεστο σύμβολο ‘ψάχνει’ να κορεστεί, να καταστεί πλήρες, κι έτσι το αντικείμενο συνδέεται άμεσα με την έννοια. Τα αντικείμενα και οι έννοιες είναι εξ’ ορισμού φτιαγμένα το ένα για το άλλο και αντί για τη σχέση της υπαγωγής, για παράδειγμα, έχουμε τη θεμελιώδη τους ένωση (Frege, 1979, σελ. 178). Εφόσον λοιπόν τουλάχιστον ένα μέρος της πρότασης είναι ακόρεστο, δε χρειάζεται η ‘κόλλα’ για να συνδέσει τα κορεσμένα συστατικά, η προτασιακή ενότητα έχει εξασφαλιστεί, πριν ξεκινήσει η αναδρομή (Bellucci, 2014, σελ. 3).

Είναι εμφανές ότι η θεώρηση του Frege εξασφαλίζει την προτασιακή ενότητα σε μεγάλο βαθμό. Η προσέγγισή του όμως έχει αμφισβητηθεί, επικριθεί, έως και

⁹ *Begriffswort* στο πρωτότυπο, *Concept-word* στη μετάφραση: είναι η λέξη που χρησιμοποιεί ο Frege για το κατηγορημα, το οποίο, όπως είδαμε, έχει συναρτησιακή μορφή.

¹⁰ Τις διαφορετικές σημασίες του ‘είναι’ είχε επισημάνει ο Πλάτων στο *Σοφιστή* (σελ. 309), διακρίνοντας την περίπτωση του ‘ίσον’ (*ίδιο*) από την περίπτωση του ‘υπάρχει’ (*ον*) (Davidson, 2005, σελ. 82).

απορριφθεί από άλλους θεωρητικούς. Οι δύο κύριοι λογικοί ατομιστές, ο Russell και ο Wittgenstein, αλλά και ο κύκλος των λογικών θετικιστών, κυρίως ο Carnap, εξέφρασαν σημαντικές αντιρρήσεις στα προαναφερθέντα. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τις απόψεις τους αναλυτικότερα.

1.4 Η θεώρηση του Russell για τις προτάσεις

Ο Bertrand Russell, ο οποίος ασχολήθηκε κυρίως με τα μαθηματικά και τη φιλοσοφία τους, υπήρξε ένας από τους πιο επιδραστικούς φιλοσόφους του 20ού αιώνα. Ξεκίνησε το έργο του ως νεο – εγγελιανός φιλόσοφος, επηρεασμένος κυρίως από τον Bradley, πέρασε όμως σχετικά σύντομα σε επίθεση εναντίον του Ιδεαλισμού και ανέπτυξε παράλληλα τη λογικιστική του θεώρηση, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ακραία ρεαλιστική. Ο Russell ονόμασε το πρόγραμμά του Λογικό Ατομισμό¹¹, στο πλαίσιο του οποίου εισήγαγε τα βασικά χαρακτηριστικά μιας τέλεια δομημένης γλώσσας, μέσω της οποίας πίστευε ότι πρέπει να περιγραφεί ό,τι υπάρχει στον πραγματικό κόσμο που μας περιβάλλει. Τα θεμελιώδη, μεταφυσικά στοιχεία της γλώσσας αυτής είναι οι ατομικές προτάσεις, που αντιστοιχούν σε ατομικά γεγονότα, ενώ οι σύνθετες προτάσεις αντιστοιχούν σε σύνθετα γεγονότα και οι οποίες μπορούν να αναλυθούν, ώστε να αναχθούν σε ατομικές (Βέικος, 2000, σελ. 53-54).

Στη γλώσσα του υπάρχουν τα λογικά κύρια ονόματα, που αντιστοιχούν στα πράγματα, και τα κατηγορηματικά σύμβολα, που αντιστοιχούν στις αφηρημένες έννοιες, τα οποία συνδυάζονται μεταξύ τους στις ατομικές προτάσεις. Οι ατομικές προτάσεις, συνδέονται μεταξύ τους μέσω αληθο-συναρτησιακών λειτουργιών (λ.χ. άρνηση, διάζευξη κ.ο.κ.) και δημιουργούν τις μοριακές προτάσεις (Soames, 2003, σελ. 184, 187-188). Ακολούθως, θα αναπτυχθούν πιο λεπτομερώς οι απόψεις του Russell για τις ατομικές προτάσεις και την ενότητά τους.

Στο βιβλίο του *The Principles of Mathematics* (1903), ο Russell θεώρησε τις προτάσεις ως δομημένες οντότητες, των οποίων τα μέρη, οι όροι (terms) και οι μεταξύ

¹¹ Όπως και ο Wittgenstein, που ήταν φοιτητής του στο Cambridge. Οι δυο τους αλληλοεπηρεάστηκαν, αλλά προχώρησαν τα προγράμματά τους τελείως ανεξάρτητα. Ο Russell ανέπτυξε τις θέσεις του κυρίως στα συγγράμματα *The Principles of Mathematics* (1903), *Principia Mathematica* (που συνέγραψε με τον A. N. Whitehead και εκδόθηκε σε τρεις τόμους: 1910, 1912, 1913), *The Problems of Philosophy* (1912), *The Philosophy of Logical Atomism* (1918). Αξίζει να αναφερθεί ότι, εκτός από τα Θεμέλια των Μαθηματικών και τη Γνωσιοθεωρία, συνέγραψε κείμενα στο ευρύτερο πεδίο της Ψυχολογίας, της Ηθικής, αλλά και της Πολιτικής. Ήταν γνωστός φιλερηνιστής και υποστήριζε δημόσια τις απόψεις του μέχρι το τέλος της ζωής του, το 1970.

τους σχέσεις, αποτελούν τα επιμέρους συστατικά τους. Οτιδήποτε, είτε είναι αντικείμενο, είτε σχέση, μπορεί να αποτελεί έναν ‘λίθο στην κατασκευή, στη δομή’ (Bellucci, 2014, σελ. 5). Κάθε λέξη, που υπάρχει σε μία γλωσσική πρόταση πρέπει να αντιστοιχεί σε μια οντότητα, να υπάρχει με κάποιον τρόπο, και να έχει κάποιο νόημα. Χρησιμοποιεί επίσης την έννοια του όρου (term), εννοώντας, όχι απαραίτητα λέξη, αλλά κάθε τι που μπορεί να αποτελεί αντικείμενο σκέψης και μπορεί επίσης να θεωρηθεί ως ένα, μονάδα, ενιαία ύπαρξη, συγχέοντας έτσι το γλωσσικό όρο με το αναφορικό του αντικείμενο. Τα πιο σημαντικά μέρη του λόγου είναι τα ρήματα, τα επίθετα και τα ουσιαστικά, στα οποία συμπεριλαμβάνονται οι έννοιες¹² που προέρχονται από τα ρήματα και τα επίθετα, με βάση τη λογική τους λειτουργία (και όχι ετυμολογικά), τα κύρια ονόματα, καθώς επίσης και κάποιες πρωταρχικές έννοιες, όπως ο χρόνος, ο χώρος και η ύλη. Υπάρχει διαχωρισμός των όρων σε δύο κατηγορίες, στα πράγματα (*things*) και στις έννοιες (*concepts*)¹³, οι πρώτες από τις οποίες αντιστοιχούν στα κύρια ονόματα, στα υποκείμενα, και οι δεύτερες σε όλες τις άλλες λέξεις, μεταξύ των οποίων κατέχουν εξέχουσες θέσεις τα επίθετα ή κατηγορήματα και τα ρήματα, τα οποία είναι πάντα σχέσεις. Τα επίθετα διακρίνονται από την ικανότητα της υποσήμανσης (*denoting*), και τα ρήματα συνδέονται με την απόδοση αληθοτιμής στην πρόταση, αφού η απουσία ρήματος σε μία πρόταση δεν μπορεί να παρέχει μία βεβαίωση. Για παράδειγμα, η πρόταση ‘Ο ‘Καίσαρας πέθανε’ είναι μια βεβαίωση και η αλήθεια εμπεριέχεται σε αυτή με κάποιον τρόπο. (Russell, 1903, §46, σελ.43· §48, σελ. 45· §52, σελ. 49-50).

Το πρόβλημα της ενότητας της πρότασης προέκυψε μέσα στο εγχείρημα του Russell στο *The Principles of Mathematics*, και μάλιστα ήταν αυτός που του έδωσε το όνομά του. Για τον Russell, μια πρόταση είναι μια ενότητα και αυτό που την ενοποιεί είναι ουσιαστικά το ρήμα, το οποίο είναι η *σχέση συσχετισμού*¹⁴ του υποκειμένου με το κατηγορήμα, όταν όμως υπάρχει ως ρήμα και όχι ως ουσιαστικοποιημένος όρος, όταν δηλαδή συνδέει ενεργεία. Αν, για παράδειγμα, αναλύσουμε τη γλωσσική πρόταση ‘Το Α διαφέρει από το Β’ στα συστατικά της, θα έχουμε: Α, διαφορά, Β, τα οποία, αν τοποθετηθούν στη σειρά, δε μας ανασυνθέτουν την αρχική γλωσσική πρόταση. Αντιθέτως, θα έχουμε μια λίστα όρων και άρα θα έχει καταστραφεί η ενότητα της

¹² Οι φρεγκιανές έννοιες καλούνται από τον Russell προτασιακές συναρτήσεις (propositional functions).

¹³ Εδώ παρατηρεί κανείς την ομοιότητα με τη διάκριση που είχε κάνει ο Frege, μεταξύ *έννοιας* και *αντικειμένου*.

¹⁴ ‘Relating relation’ με τα λόγια του Russell.

πρότασης που εκφράζει (Russell, 1903, §54, σελ. 50-51). Διέκρινε ότι η διττή φύση των ρημάτων στη φυσική γλώσσα, ότι δηλαδή δύνανται να σχετίζονται ενεργεία είτε τη σχέση μεταξύ των όρων που συνδέουν, είτε τη σχέση αυτή καθαυτή ως όρο, σχετίζεται με την προτασιακή ενότητα (Sainsbury, 1996, σελ. 138). Αν το ρήμα παρουσιαστεί ως ουσιαστικοποιημένο επίθετο, τότε η γλωσσική πρόταση μετατρέπεται σε μια λίστα όρων και βάλλεται η ενότητα της πρότασης, αφού δεν υφίσταται κάποια συνδετική σχέση. Αν όμως το ρήμα είναι με τη μορφή του, ως ρήματος, τότε το πρόβλημα της προτασιακής ενότητας έχει λυθεί, αφού αυτό είναι ακριβώς το συστατικό που την ενοποιεί. Ωστόσο, στην περίπτωση αυτή, η πρόταση δεν μπορεί να είναι ψευδής. Εάν δηλαδή, υπό τη θεώρηση αυτή, που κάνει ο Russell το 1903 στο *The Principles of Mathematics*, επιλυθεί το ζήτημα της προτασιακής ενότητας αναγνωρίζοντας στο ρήμα τη λειτουργία του να 'σχετίζει ενεργεία', τότε δεν μπορούν να υπάρχουν ψευδείς προτάσεις, καθώς κάθε όρος θα βρίσκεται ενεργεία στην εν λόγω σχέση, άρα η πρόταση γίνεται απλώς γεγονός. Αυτό αποτέλεσε ένα αδιέξοδο στο οποίο οδηγήθηκε ο Russell, γι' αυτό και αλλάζει τη θεώρησή του αργότερα, όπως θα δούμε παρακάτω.

Όσον αφορά το ζήτημα της άπειρης αναδρομής, ο Bradley, γράφοντας την κριτική του *Principles of Mathematics* στο περιοδικό *Mind*, βρήκε κάποια ασυνέπεια στο ότι ο Russell μιλά μεν σε πλουραλιστικό πλαίσιο, δέχεται δε την ύπαρξη αναπόσπαστων, μη αναλύσιμων ενότητων, όπως αυτή της προτασιακής ενότητας. Ο Russell του απάντησε, μεταξύ άλλων, ότι στην πιο απλή πρόταση, έστω της μορφής xRy (την οποία ονομάζει σύμπλεγμα ή ενότητα) όπου το x και το y συνδέονται με μια σχέση R , αυτή αποτελεί το συστατικό της πρότασης που εισάγει τη σχέση συσχετισμού, και όχι άλλο ένα απλό συστατικό, όπως τα υπόλοιπα. Γι' αυτό και ένα σύμπλεγμα δεν είναι απλώς το σύνολο των συστατικών του, αλλά αποτελεί μια ολότητα (Russell, 1910, σελ. 374). Ο Russell δέχθηκε την ύπαρξη του προβλήματος της άπειρης αναδρομής, αλλά βρήκε ότι στις προτάσεις του δε δημιουργείται ζήτημα φαυλότητας, καθότι σε μία πρόταση όπου υπόκειται σχέση μεταξύ δύο αντικειμένων, η σχέση αυτή δεν ενυπάρχει στο νόημά της, επομένως η άπειρη αναδρομή, παρόλο που είναι αναπόφευκτη, δεν είναι ζημιογόνα (Linsky, 1992, σελ. 259). Συγκεκριμένα, διακρίνει δύο είδη αναδρομής: στο πρώτο δημιουργούνται διαρκώς νέες προτάσεις, καθώς κάθε πρόταση συνεπάγεται μία επόμενη, σε μία άπειρη σειρά μη ταυτόσημων προτάσεων. Στο δεύτερο, η αναδρομή προκύπτει στο νόημα της ίδιας πρότασης, δηλαδή θα πρέπει συνεχώς να αναλύεται σε πιο βασικούς όρους, ώστε να είναι αληθής. Η λέξη 'συνεχώς' όμως, σημαίνει ότι καμία πρόταση δε θα γίνει ποτέ αληθής. Το πρώτο είδος αναδρομής δε σχετίζεται με την

προτασιακή ενότητα. Όσον αφορά στο δεύτερο, δε φαίνεται να υπάρχει κάποια λύση από τη μεριά του Russell και το ζήτημα μένει ανοικτό.

Το 1912, στο *The Problems of Philosophy* έχει εγκαταλείψει την έννοια της πρότασης εντελώς, λόγω του αδιεξόδου που αναφέρθηκε πιο πάνω. Αλλάζοντας αρκετά τις προηγούμενες θέσεις του, θεωρεί ότι οι φορείς αλήθειας και ψεύδους είναι οι πεποιθήσεις/κρίσεις, εισάγοντας ταυτόχρονα την θέση ότι οι πεποιθήσεις/κρίσεις είναι πολλαπλές σχέσεις μεταξύ υποκειμένων και άλλων πραγμάτων¹⁵. Υποστηρίζει δε την αλήθεια ως αντιστοιχία μεταξύ πεποιθήσεων και πραγματικότητας (Russell, 1912, σελ. 96-97). Μία κρίση βάζει τους συστατικούς της όρους τοποθετημένους σε συγκεκριμένη τάξη, όπως και οι λέξεις έχουν σειρά σε μια γλωσσική πρόταση. Όπου υπάρχει μια σχέση πεποίθησης/κρίσης που συνδέει συγκεκριμένα υποκείμενα και αντικείμενα, υπάρχει και ένα σύνθετο αντικείμενο, ένα σύμπλεγμα, που έχει διαμορφωθεί από την ένωσή τους, και αντιστρόφως. Αυτή η σχέση πεποίθησης/κρίσης, είναι και η σχέση που ενοποιεί το σύμπλεγμα (Russell, 1912, σελ. 100).

Η θεώρηση του Russell για τις προτάσεις και την ενότητά τους έλαβε σφοδρή κριτική από σύγχρονους του, όπως ο Wittgenstein, αλλά και από αρκετούς μεταγενέστερους στοχαστές, διότι δεν τους έπεισε ότι ξεπέρασε το πρόβλημα της ενότητας, καθώς επίσης διότι παραδέχτηκε και ο ίδιος δυσκολίες που δεν έλυσε ποτέ. Παρόλα αυτά, υπάρχουν μέχρι και σήμερα πολλοί θεωρητικοί που ασπάστηκαν την οπτική του και ανέπτυξαν τις προσεγγίσεις τους σε νεο-ρασσελιανό πλαίσιο, κάποιες από τις οποίες θα αναφερθούν στη συνέχεια.

1.5 Ο Wittgenstein και η Απεικονιστική Θεωρία του Νοήματος

Ο Ludwig Wittgenstein, στο βιβλίο του *Tractatus Logico – Philosophicus* (1921) ανέπτυξε μια λογικά ατομιστική θεωρία που παρουσιάζει ομοιότητες, όπως για παράδειγμα μια σχέση παραλληλίας μεταξύ γλώσσας και κόσμου, αλλά και βασικές διαφορές σε σχέση με αυτή του Russell. Λόγου χάρι, τα έσχατα, μη περαιτέρω αναλύσιμα στοιχεία για τον Wittgenstein είναι τα αντικείμενα, τα οποία συνδυάζονται μεταξύ τους και δημιουργούνται έτσι οι καταστάσεις των πραγμάτων, οι οποίες μπορεί να είναι δυνατές (δυνατοί συνδυασμοί) ή πραγματικές (πραγματικός κόσμος). Ο

¹⁵ Αυτή η θέση είναι γνωστή ως ‘Multiple-Relation Theory of Judgement-Belief’ (MRTJ).

Wittgenstein δημιούργησε ένα ολόκληρο προτασιακό οικοδόμημα χρησιμοποιώντας κάποια από τα στοιχεία του προτασιακού λογισμού, αλλά και του συμβολισμού των Russell και Frege¹⁶, το οποίο προσομοιάζει, με ισομορφικό τρόπο, τη μεν πραγματικότητα, αν οι προτάσεις αναπαριστούν/απεικονίζουν ενεργεία καταστάσεις πραγμάτων, τους δε δυνατούς κόσμους, αν οι προτάσεις αναπαριστούν/απεικονίζουν δυνατές καταστάσεις πραγμάτων. Συγκεκριμένα ισχυριζόταν ότι η πρόταση εικονίζει πραγματικές ή δυνατές καταστάσεις πραγμάτων, διότι μοιράζεται τη λογική μορφή με αυτές ή βρίσκεται σε σχέση δομικού ισομορφισμού με αυτές. Αν μάλιστα δοθούν όλες οι αληθείς στοιχειώδεις προτάσεις, ο κόσμος περιγράφεται πλήρως, και αντιστρόφως, αρκεί να γνωρίζουμε ποιες είναι αληθείς και ποιες ψευδείς (Wittgenstein, 1921, σελ. 218, §4.26)¹⁷. Ο Wittgenstein θεωρεί πως το γεγονός ότι μία λέξη στη φυσική γλώσσα μπορεί να ανήκει σε διαφορετικά σύμβολα (για παράδειγμα το ρήμα 'είναι' μπορεί να σημαίνει ισότητα, να είναι απλώς συνδετικό ή να εκφράζει ύπαρξη) δημιουργεί σύγχυση και για το λόγο αυτό χρειάζεται μια γλώσσα που να υπακούει στη λογική σύνταξη.

Πιο συγκεκριμένα, οι προτάσεις είναι τα σημεία της σκέψης σε προβολική σχέση με τον κόσμο, περιέχουν τη μορφή του νοήματος τους και συνίστανται στον τρόπο με τον οποίο οι λέξεις συσχετίζονται μεταξύ τους με έναν ορισμένο τρόπο (§3.12 – 3.14). Πρόκειται λοιπόν για λογικά δομημένες, διαρθρωμένες οντότητες. Ο Wittgenstein συνδέει με αμφιμονοσήμαντο τρόπο τα ονόματα με τα αντικείμενα και υποστηρίζει πως το αντικείμενο είναι και η σημασία του (§3.203) και ισχυρίζεται πως τα ονόματα έχουν σημασία μόνο μέσα σε προτάσεις (§3.3). Η έκφραση, δηλαδή κάθε μέρος της πρότασης που χαρακτηρίζει το νόημά της, στη γενική μορφή των προτάσεων τις οποίες χαρακτηρίζει θα είναι σταθερή και όλα τα άλλα μεταβλητά (§3.312). Η πρόταση λοιπόν είναι μια συνάρτηση αλήθειας των στοιχειωδών προτάσεων που περιέχονται σε αυτή, όπου η μεταβλητή υποσημαίνει την έννοια και οι τιμές της τα αντικείμενα που υπάγονται στην έννοια αυτή, κατά παρόμοιο τρόπο που το αντιλαμβάνονται ο Frege και ο Russell (§3.318, §4.127, §5).

¹⁶ Ο Wittgenstein στο *Tractatus* αναφέρει συχνά το έργο του Frege *Die Grundlagen der Arithmetik* (1884), αλλά και το έργο του Russell *Principia Mathematica* (1903), από τα οποία έχει επηρεαστεί αρκετά. Παρόλα αυτά, στάθηκε πολύ κριτικά απέναντι στην απόλυτα λογικιστική θεώρηση του Frege για την καθολικοκρατία της Λογικής στις επιστήμες, καθώς επίσης και στην προτασιακή θεώρηση του Russell.

¹⁷ Στην παρούσα παράγραφο 1.5, η αναφορά στο βιβλίο αυτό θα γίνεται μόνο με την παράγραφο (§) .

Στην προσέγγιση του Wittgenstein, οι προτάσεις δεν κινδυνεύουν να εκφυλιστούν σε μια απλή λίστα ονομάτων, για δύο λόγους. Πρώτον, διότι τα στοιχεία που τις απαρτίζουν, οι λέξεις δηλαδή, διαρθρώνονται με συγκεκριμένο τρόπο, ανήκουν σε διαφορετικές κατηγορίες συμβόλων και ανάλογα με το σύμβολο στο οποίο υπάγονται είναι ορίσματα ή συναρτήσεις. Η συναρτησιακή αυτή μορφή κάνει τις προτάσεις του Wittgenstein να αποφεύγουν την παγίδα της λίστας. Δεύτερον, οι προτάσεις περιέχουν τη μορφή του νοήματός τους, δείχνουν το νόημά τους (§4.022), και επιπλέον, το δηλώνει ουσιαστικά ο ίδιος στην παράγραφο 3.142, έχοντας ήδη χαρακτηρίσει τις προτάσεις ως γεγονότα (§3.14), ότι «μόνο γεγονότα μπορούν να εκφράζουν ένα νόημα, μια κλάση από ονόματα δεν μπορεί».

Σύμφωνα με τον Gaskin, ο Wittgenstein προσπάθησε να προστατεύσει τη θεώρησή του από την άπειρη αναδρομή του Bradley. Η λογική σύνταξη μιας πρότασης συνίσταται στο γεγονός ότι και οι καταστάσεις των πραγμάτων στον κόσμο έχουν την ίδια λογική σύνταξη. Αν η διαμόρφωση των ονομάτων στην πρόταση αποτελούσε η ίδια μια απεικονιστική συνιστώσα της πρότασης, τότε θα χρειαζόμασταν ένα νέο συστατικό στην πρόταση, που να συσχετίζει την απεικονιστική συνιστώσα με τα υπόλοιπα συστατικά της, και έτσι ξεκινά μία άπειρη αναδρομή. Αυτή όμως, ο Wittgenstein τη θεωρούσε φαύλη, διότι παρόλο που τα αντικείμενα στον κόσμο, καθώς επίσης και «τα ονόματα στις στοιχειώδεις προτάσεις είναι διαμορφωμένα, οι διαμορφώσεις αυτές δεν είναι ούτε αντικείμενα, ούτε ονόματα» (Gaskin, 1995, σελ. 168).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί ότι υπάρχει και μία διαφορετική ανάγνωση σε ό,τι αφορά τις προτάσεις στο *Tractatus*. Ο Zalabardo το 2018 στο άρθρο του *Tractatus on Unity*, ισχυρίζεται ότι οι προτάσεις για τον Wittgenstein δεν αποτελούν σύνθετες οντότητες που αποτελούνται από ένα συνδυασμό απλούστερων στοιχείων, αλλά βασικές αδιαίρετες μονάδες. Και αυτό, διότι θεωρούνται γεγονότα, όμως ένα γεγονός αποτελεί μια θεμελιώδη, αδιαίρετη μονάδα, και όχι έναν συνδυασμό από αντικείμενα (Zalabardo, 2018, σελ. 266). Μια τέτοια προσέγγιση, για την οποία ο Zalabardo διατείνεται ότι υπάρχει πιθανότητα να κρυβόταν στη σκέψη του Wittgenstein, προφανώς δε βάζει την προτασιακή ενότητα σε κανένα επίπεδο.

2. Η συζήτηση γύρω από τη φύση και την ενότητα των προτάσεων μετά το πρώτο μισό του 20ού αι.

Πριν συνεχίσουμε την πορεία της μελέτης των προτάσεων και του προβλήματος της ενότητάς τους κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, κρίνεται απαραίτητο να τεθεί, εν συντομία, το γενικότερο πλαίσιο στη φιλοσοφία των μαθηματικών και της γλώσσας της εποχής, ώστε να καταστούν πιο κατανοητές οι νέες θεωρήσεις.

Ένα γλωσσικό πλαίσιο είναι εκτασιοκρατικό (extensional), αν αναφέρεται μόνο σε υπαρκτές οντότητες και αν μια έκφραση, αφού αντικαταστήσουμε μια υπο-έκφρασή της με μία άλλη υπο-έκφραση ίδιας έκτασης, διατηρεί και εκείνη την ίδια έκταση. Στην περίπτωση των προτάσεων, η έκταση είναι η τιμή αληθείας της. Επομένως, εκφράσεις όπως 'Αθήνα' και 'πρωτεύουσα της Ελλάδας' έχουν την ίδια εκτασιακή σημασία, αφού στην πρόταση «Βρίσκομαι στην Αθήνα» και «Βρίσκομαι στην πρωτεύουσα της Ελλάδας», η αντικατάσταση της μιας από την άλλη δεν αλλάζει την αληθοτιμή της. Άρα, εκφράσεις με ταυτόσημες αναφορές συνεπάγονται ταυτόσημες αληθοτιμές στις προτάσεις που τις περιέχουν. Αν όμως στο παραπάνω παράδειγμα εισαχθούν υποκειμενικού χαρακτήρα εκφράσεις, λ.χ. 'πιστεύω ότι...' 'ελπίζω ότι...', καθώς επίσης και τροπικοί όροι¹⁸, λ.χ. 'κατ' ανάγκην...', 'είναι δυνατόν να...', τότε το εκτασιοκρατικό πλαίσιο μοιάζει ανεπαρκές να περιγράψει τις προτάσεις που τις περιέχουν. Αν, για παράδειγμα, κάποιος πει «πιστεύω ότι βρίσκομαι στην Αθήνα» ή «πιστεύω ότι βρίσκομαι στην πρωτεύουσα της Ελλάδας», και αντίστοιχα «κατ' ανάγκην βρίσκομαι στην Αθήνα» ή «κατ' ανάγκην βρίσκομαι στην πρωτεύουσα της Ελλάδας», κανείς δεν μπορεί να εγγυηθεί την αλήθεια της δεύτερης πρότασης σε κάθε περίπτωση, αφού δεν είναι σίγουρο ότι ο εκφέρων την έκφραση γνωρίζει ότι η Αθήνα είναι η πρωτεύουσα της Ελλάδας. Στις περιπτώσεις αυτές λοιπόν, το πλαίσιο γίνεται εντασιακό¹⁹ (intensional), αφού η αντικατάσταση συνεκτασιακών όρων, δεν εξασφαλίζει της διατήρηση της αληθοτιμής της πρότασης που τις περιέχει.

¹⁸ Στην Τροπική Λογική, η οποία περιλαμβάνει προτάσεις που περιέχουν τροπικούς όρους, γίνεται αναφορά στην αμέσως επόμενη παράγραφο.

¹⁹ Θα μπορούσαμε να το μεταφράσουμε και ως 'σημασιοκρατικό', αφού ως intension εννοείται η σημασία ενός όρου ή μιας έκφρασης. Στην παρούσα εργασία θα κρατήσουμε τη μετάφραση 'εντασιακό', που χρησιμοποιείται στο Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge (Audi et al., 2011, σελ. 330).

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960, γεννήθηκε η σημασιολογία των δυνατών κόσμων²⁰ (possible worlds), στο πλαίσιο της Τροπικής Λογικής²¹ (Modal Logic), στην οποία διακρίνονται διαφορετικοί τρόποι ύπαρξης της αλήθειας (πχ αναγκαία αλήθεια, δεοντολογική αλήθεια). Στην εντασιακή τροπική λογική λοιπόν, υπάρχουν εκφράσεις που αναφέρονται στο τι θα έπρεπε να είναι αληθές, τι θα μπορούσε να είναι αληθές, τι πιστεύει κάποιος ότι είναι αληθές κ.ο.κ. Εκτός από την κλασική διάκριση αληθούς – ψευδούς πρότασης στον πραγματικό κόσμο, στη θεώρηση της οποίας δεν αλλάζει κάτι από την αρχαιότητα ακόμα, εισάγεται η διάκριση άλλων τεσσάρων περιπτώσεων αλήθειας: *Δυνατή* ονομάζεται μία πρόταση αν είναι αληθής σε τουλάχιστον έναν δυνατό κόσμο, *αδύνατη (αναγκαία ψευδής)* αν δεν είναι αληθής σε κανένα δυνατό κόσμο, *αναγκαία αληθής* αν είναι αληθής σε όλους τους δυνατούς κόσμους και *ενδεχομενική*, αν είναι αληθής σε κάποιους δυνατούς κόσμους και ψευδής σε άλλους.

Οι απόψεις που διατύπωσαν κάποιοι στοχαστές τον προηγούμενο αιώνα σχετικά με τις προτάσεις και το τι αυτές πρεσβεύουν, ποια η φύση τους, ποια η δυνατότητα απόδοσης αληθοτιμής σε αυτή και άλλα τέτοιου είδους ερωτήματα διαμόρφωσαν το τοπίο, στο πλαίσιο του οποίου διατυπώνουν οι περισσότεροι σύγχρονοι θεωρητικοί τις θεωρήσεις τους για το πρόβλημα της προτασιακής ενότητας. Πιο κάτω θα δούμε πολύ συνοπτικά μερικές από τις θέσεις των Carnap, Quine, Davidson, Kaplan και Cresswell για τις προτάσεις.

²⁰ Δυνατός ονομάζεται ένας κόσμος, αν θα μπορούσε να υπάρχει, ως διαφορετική εκδοχή της πορείας του πραγματικού. Στους δυνατούς κόσμους υπάρχουν τα πράγματα που *θα μπορούσαν* να είναι αλλιώς στον πραγματικό κόσμο.

²¹ Πρώτος ο C. I. Lewis, στο βιβλίο του *A Survey of Symbolic Logic* (1918) εισήγαγε τα σύμβολα \square και \diamond για να συμβολίσει την αναγκαιότητα (necessity) και την δυνατότητα (possibility) αντίστοιχα. Η έκφραση ' $\square \phi$ ' διαβάζεται ως «η πρόταση ϕ είναι αναγκαία αληθής» ενώ η ' $\diamond \phi$ ' διαβάζεται ως «η πρόταση ϕ είναι δυνάμει αληθής». Ο Carnap επέκτεινε τα συστήματα του Lewis σε μια γλώσσα L, εισάγοντας τον τελεστή *N* για τη λογική αναγκαιότητα στο πλαίσιο αυτής, στο βιβλίο του *Meaning and Necessity* (1947). Αυτό θεωρείται και ο πρόδρομος της Σημασιολογίας Δυνατών Κόσμων, την οποία ανέπτυξαν αρκετοί θεωρητικοί της Λογικής, πιο επιδραστικά όμως ο Kripke, σε διάφορα άρθρα του που ονόμασε '*Semantical Analysis of Modal Logic*' (1959, 1963, 1965).

2.1 Οι απόψεις των Carnap και Quine σχετικά με τις προτάσεις

Ο Rudolf Carnap ήταν ένα από τα ιδρυτικά στελέχη του Κύκλου της Βιέννης²². Απέρριψε τη Μεταφυσική, λόγω αδυναμίας επαλήθευσης του περιεχομένου της και έκανε διάκριση ψυχολογικού – λογικού. Αν και δε χαρακτήριζε τον εαυτό του ως νομιναλιστή, παραδεχόταν ότι βρισκόταν πολύ πιο κοντά στον νομιναλισμό, παρά στο ρεαλισμό. Στο πλαίσιο του Λογικού Εμπειρισμού, επιχείρησε να φτιάξει ένα αυθύπαρκτο και αυτάρκες γλωσσικό σύστημα, που αποτελείται από κανόνες σχηματισμού και κανόνες μετασχηματισμού, με αυστηρά λογικό τρόπο. Ακολουθούν μερικά βασικά σημεία του.

Για τον Carnap, στο πλαίσιο του γλωσσικού του συστήματος, οι γλωσσικές προτάσεις είναι απλώς σειρές συμβόλων. Η πρόταση είναι μια διάταξη κατά ορισμένο τρόπο των συμβόλων που αποτελούν τα στοιχεία της και που δεν αποκτά κανένα νόημα, αν δεν μετασχηματιστεί βάσει συμβατικών κανόνων, οι οποίοι θα προσδιορίζουν κάτω από ποιες συνθήκες μία πρόταση θα συνάγεται από άλλες, παρέχοντας έτσι όλες τις λογικές σχέσεις μέσα σε ένα συγκεκριμένο γλωσσικό σύστημα. Η Λογική λοιπόν γίνεται ένας κλάδος της Σύνταξης και απορρίπτεται έτσι η ακραία λογικιστική θέση του Frege. (Carnap, 1977, σελ. 20-21).

Η σημασιολογία των δυνατών κόσμων είχε γίνει πολύ δημοφιλής, καθώς έλυσε το ζήτημα του βαθμού λεπτομέρειας στον οποίο διακρίνονται οι προτάσεις. Στο βιβλίο του *Meaning and Necessity* (1947), ο Carnap ορίζει ως έκταση (extension) μιας γλωσσικής πρότασης (sentence) την τιμή αληθείας της και ως σημασία (intension) της γλωσσικής πρότασης, την πρόταση (proposition) που αυτή εκφράζει (Carnap, 1947, §6, σελ. 25). Η εντασιακότητα που προσφέρουν οι δυνατοί κόσμοι μοιάζει να είναι απαραίτητη μεν, όχι αρκετή δε, επεσήμανε ο Carnap. Υπάρχουν δηλαδή εκφράσεις που δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ούτε εκτασιακές, ούτε εντασιακές²³, όπως για παράδειγμα εκφράσεις που ανήκουν σε προτάσεις πεποίθησης, δηλαδή εκφράσεις που

²² Ο κύκλος της Βιέννης ήταν ένα κίνημα των αρχών του 20ού αιώνα με βασικούς εκπροσώπους τους Hahn, Carnap, Schlick και Neurath. Κινούνταν στο πλαίσιο του Λογικού Εμπειρισμού και υποστήριξαν την ενοποιημένη επιστήμη, μια κατάσταση στην οποία όλοι οι κλάδοι της εμπειρικής και της τυπικής (Λογική, Μαθηματικά) επιστήμης διαμορφώνουν ένα συνεκτικό σύστημα. Αρχικά συνέλαβαν την ενοποιημένη επιστήμη με όρους μιας ενοποιημένης γλώσσας της επιστήμης, μιας γλώσσας στην οποία θα μπορεί να μεταφραστεί κάθε πρόταση από κάθε κλάδο επιστήμης (Audi et al., 2011, σελ. 328).

²³ Με την έννοια ότι δύο γλωσσικές προτάσεις έχουν την ίδια ένταση εάν και μόνον εάν είναι αληθείς στις ίδιες καταστατικές περιγραφές (δυνατούς κόσμους).

συμπληρώνουν την πρόταση ‘πιστεύω ότι ...’ (Carnap, 1947, §13). Τέλος, υποστήριξε ότι «αυτό που δίνει θεωρητική σημασία σε μια πρόταση δεν είναι οι εικόνες και οι σκέψεις που τη συνοδεύουν, αλλά [...] η δυνατότητα επαλήθευσής της» (Carnap, 1977, σελ. 31).

Ο W. V. Quine επισκεπτόταν τον Κύκλο της Βιέννης, διαχώριζε όμως τη θέση του από τον νεότερο εμπειρισμό. Πίστευε ότι πρέπει να μειωθούν οι αποστάσεις μεταξύ μεταφυσικής και φυσικής επιστήμης. Μάλιστα, με το άρθρο του *Two Dogmas of Empiricism* (1951) απέρριψε τις βασικές αρχές του, ότι δηλαδή υπάρχει διάκριση μεταξύ αναλυτικών (λογικών) και συνθετικών (εμπειρικών) αληθειών, καθώς επίσης ότι «κάθε πρόταση με νόημα είναι ισοδύναμη με μια λογική κατασκευή όρων που παραπέμπουν στην άμεση εμπειρία» (Quine, 1951, σελ. 119).

Ο Quine υποστήριξε την οντολογική οικονομία και δεχόταν μόνο τις οντότητες εκείνες που πληρούν κριτήρια ταυτότητας²⁴. Επειδή όμως οι προτάσεις είναι έμφορες νοήματος και άρα εντασιακές, δεν πληρούν αυτά τα κριτήρια και επομένως δεν δύνανται να παρέχουν συνθήκες αλήθειας (Carrara & Sacchi, 2006, σελ. 6-7). Για τον Quine, η αλήθεια εκπεφρασμένη μέσα από γλωσσικές προτάσεις είναι σχετική προς τη γλώσσα και οι εκφορές ομιλητών σε παρατηρήσιμες περιστάσεις είναι συνάρτηση των πεποιθήσεων και του και του νοήματος, επομένως το νόημα των γλωσσικών προτάσεων είναι απροσδιόριστο από τις συνθήκες επαληθευσιμότητας. Συνεπώς, ο ακροατής της πρότασης έχει ως αντικείμενο παρατήρησης κάτι που προέκυψε από δύο μη παρατηρήσιμα στοιχεία, το νόημα που αποδίδει ο ομιλητής και την πεποίθησή του, και αυτό αποτελεί πρόβλημα (Davidson, 2005, σελ. 60-61). Επιπροσθέτως, ο Quine τοποθετήθηκε εναντίον της φρεγκεανικής άποψης για τις προτάσεις, διότι αυτή εμπλέκει το ζήτημα της συνωνυμίας και οδηγεί στη διάκριση αναλυτικών και συνθετικών αληθειών. Πιο συγκεκριμένα, δύο γλωσσικές προτάσεις (sentences) είναι συνώνυμες, αν εκφράζουν την ίδια πρόταση (proposition) και μια σχέση συνωνυμίας τέτοιου είδους δε βγάζει κανένα αντικειμενικό νόημα (Hanks, 2017, σελ. 235, 237). Έχοντας εισηγηθεί λοιπόν την απροσδιοριστία του νοήματος, όπως είδαμε, απέρριψε τις προτάσεις.

Ο Quine εξέφρασε νομιναλιστικού τύπου απόψεις για τις προτάσεις, αν και δεχόταν την ύπαρξη κάποιων αφηρημένων οντοτήτων. Στο πλαίσιο αυτό εισηγήθηκε μια

²⁴ Δηλαδή να μπορεί να βεβαιωθεί ότι δύο αντικείμενα ταυτίζονται.

συναρτησιακή θέση για την κατηγορήση, σύμφωνα με την οποία ένας ενικός όρος συνδέεται με ένα κατηγορήμα συναρτησιακού χαρακτήρα σε μία πρόταση και αυτή θα είναι αληθής, αν το κατηγορήμα είναι αληθές για τον ενικό όρο, δηλαδή για το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται. Το κατηγορήμα λοιπόν για τον Quine δεν είναι κάτι που αναφέρεται σε ένα αντικείμενο, αλλά αληθεύει ή δεν αληθεύει για αυτό. Μέσω αυτής της θεώρησης για τα κατηγορήματα, αποφεύγεται η λίστα ονομάτων, αλλά και η άπειρη αναδρομή του Bradley, διότι δε χρειάζεται η εισαγωγή καμίας επιπλέον σχέσης ή άλλης οντότητας (Davidson, 2005, σελ. 109-110, 112, 114).

2.2 Το πρόβλημα της κατηγορήσης από τον Davidson

Ο Donald Davidson συμφώνησε με την τοποθέτηση του Quine στο *Two Dogmas of Empiricism* και προχώρησε τη θεωρία υποστηρίζοντας ότι υπάρχει και τρίτο δόγμα του σύγχρονου εμπειρισμού που πρέπει να καταρριφθεί, και είναι αυτό του δυϊσμού μεταξύ του εννοιολογικού σχήματος και του εμπειρικού περιεχομένου²⁵, απορρίπτοντας τον εννοιολογικό σχετικισμό, ως θέση άνευ νοήματος.

Όσον αφορά τη θεώρησή του για τις προτάσεις, στο βιβλίο του *Truth and Predication* (2005) ο Davidson, διατυπώνει μεταξύ άλλων και το 'πρόβλημα της κατηγορήσης' (*The Problem of Predication*), το οποίο συσχετίζει άμεσα με την ενότητα της πρότασης. Το πρόβλημα της κατηγορήσης εισήχθη από την αρχαιότητα ακόμα, αρχικά από τον Πλάτωνα και μετά συζητήθηκε από τον Αριστοτέλη, όπως είδαμε στο πρώτο κεφάλαιο. Στη μεταφυσική του μορφή, το εν λόγω πρόβλημα μπορεί να διατυπωθεί ως εξής: 'Πώς σχετίζονται τα επιμέρους με τα καθόλου όντα;', ενώ σημασιολογικά θα μπορούσε να ρωτηθεί κανείς αντίστοιχα: 'Πώς σχετίζονται τα ονόματα (ή άλλοι ενικοί όροι) με τα κατηγορήματα;' Το πρόβλημα της κατηγορήσης ίσως αντιστοιχεί στη δυσκολία που αντιμετώπισαν οι αρχαίοι φιλόσοφοι, και αντιμετωπίζουν ακόμη οι σύγχρονοι στοχαστές, να αποφύγουν τον Τρίτο Άνθρωπο, την άπειρη αναδρομή (Davidson, 2005, σελ. 77). Αν αντιμετωπίσουμε το ρήμα σε μια γλωσσική πρόταση, πχ στην πρόταση του Πλάτωνα από το *Σοφιστή*: 'ο Θεαίητος κάθετα' (I) υπό όρους ιδιοτήτων και σχέσεων μεταξύ υποκειμένου και ρήματος, αν

²⁵ Η ανάπτυξη αυτής της θέσης λαμβάνει χώρα στην εργασία του D. Davidson *On the Very Idea of a Conceptual Scheme* (1974), το οποίο περιλαμβάνεται στον τόμο *Σύγχρονος Εμπειρισμός. Από τον Κύκλο της Βιέννης στον Davidson* (2008), σελ. 157-175, σε μετάφραση του Γ. Ρουσόπουλου (βλ. βιβλιογραφία).

δηλαδή ερμηνεύσουμε την (I) ως ‘ο Θεαίθητος προσωποποιεί την ιδιότητα του κάθεσθαι’²⁶, πέφτουμε στην παγίδα της άπειρης αναδρομής, αφού θα χρειαστεί να εισαγάγουμε και μία τρίτη οντότητα εκτός από το Θεαίθητο και το ‘κάθεσθαι’, τη σχέση της προσωποποίησης του ‘κάθεσθαι’ από το Θεαίθητο. Επίσης, κάτι τέτοιο θα μετατρέψει την (I) σε μια λίστα ονομάτων, αφού θα λείπει το ρήμα. Επομένως, θα έχουμε μια διπλή επίθεση στην ενότητα της πρότασης.

Για τον Davidson, η λύση στο πρόβλημα της κατηγορήσεως, και κατ’ επέκταση σε εκείνο της προτασιακής ενότητας, είναι η δυνατότητα απόδοσης αληθοτιμής σε μία πρόταση μέσω των κατηγορημάτων της. Η σημασιολογία των κατηγορημάτων απάγεται από τη συνεισφορά τους στον προσδιορισμό της συνθήκης αλήθειας της γλωσσικής πρότασης. Η αλήθεια είναι πρωταρχική κατά τον Davidson (Burge, 2007, σελ. 581). Η αληθοτιμή μιας πρότασης αποτελεί το απλούστερο και καθαρότερο σημάδι της ενότητάς της, διότι από μόνη της είναι απλώς μια έκφραση. Η σημασιολογία της όμως την ενοποιεί με μοναδικό τρόπο, ώστε να μπορεί να της αποδοθεί τιμή αλήθειας (Davidson, 2005, σελ. 120). Με άλλα λόγια, «αν δεν μπορούμε να πούμε με ποιον τρόπο τα κατηγορήματα προσφέρουν στην απόδοση αληθοτιμής των προτάσεων στις οποίες ανήκουν, δεν υπάρχει ουσιαστικός λόγος να προχωρήσουμε στο ζήτημα της ενότητας των προτάσεων αυτών. Η αλήθεια είναι το κλειδί για την ενότητα των ενεργημάτων που επιτελούμε κατά την εκφορά γλωσσικών προτάσεων» (Davidson, 2005, σελ. 141).

2.3 Οι προτάσεις ως διατεταγμένες n -άδες (n -tuples)

Στο πλαίσιο της σημασιολογίας των δυνατών κόσμων, οι γλωσσικές εκφράσεις έχουν εκτάσεις σε δυνατούς κόσμους και αυτό που καθορίζει την κάθε έκταση, είναι η ένταση της έκφρασης. Έτσι λοιπόν, οι σταθερές στα κατηγορήματα n -θέσεων αντιστοιχούν σε σταθερές από δυνατούς κόσμους, σε μορφή συνόλων n -άδων και οι προτάσεις αντιστοιχούν σε συναρτήσεις, με πεδίο ορισμού των ορισμάτων τους, τους δυνατούς κόσμους και σύνολο τιμών τις αληθοτιμές $\{T, F\}$ ²⁷. Οι αντιστοιχίσεις αυτές βοήθησαν στο να καταστούν λιγότερο προβληματικές διάφορες οντότητες ως μέρη των

²⁶ Το απαρέμφατο του ρήματος ‘κάθουμαι’ στην αρχαία του μορφή είναι ‘καθησθαι’. Εδώ, χάριν ευκολίας, χρησιμοποιείται μια νεοελληνική εκδοχή για αυτό, παρόλο που στα νέα ελληνικά δεν υπάρχει απαρέμφατο.

²⁷ Εδώ μπορεί να δει κανείς μια ‘αύρα επιρροής’ από τον Wittgenstein.

προτάσεων. Παρόλα αυτά, η μη δομημένη αυτή θεώρηση συνάντησε άλλα προβλήματα, όπως για παράδειγμα ότι δε φτάνει σε βάθος τις διακρίσεις μεταξύ των προτάσεων, με αποτέλεσμα να καταλήγει να θεωρηθούν όλες οι λογικά ισοδύναμες γλωσσικές προτάσεις (sentences) ως η ίδια πρόταση (proposition) (Carrara & Sacchi, 2006, σελ. 17).

Το 1978, ο David Kaplan στα άρθρα του *On the Logic of Demonstratives* και *Dthat*, έχοντας μελετήσει τη φρεγκεανική παράδοση, απέδωσε τον όρο *Sinn* ως ‘χαρακτήρα’, θεωρώντας τον ως το γλωσσικό νόημα μιας έκφρασης, και τον όρο *Bedeutung*²⁸ ως ‘περιεχόμενο’, θεωρώντας τον ως την πρόταση, τη δήλωση, την απόφαση (proposition). Έκανε επίσης σαφή διάκριση μεταξύ του πλαισίου μέσα στο οποίο λέγεται μια έκφραση (χώρος, χρόνος, ομιλητής, δυνατός κόσμος) και των συνθηκών εκτίμησης της πρότασης που εκφράζει, όπου οι συνθήκες εκτίμησης παίζουν το ρόλο του δυνατού κόσμου, λ.χ. αν μια πρόταση είναι αληθής σε κάθε συνθήκη εκτίμησης, τότε είναι αναγκαία αληθής. Επίσης, εντόπισε ένα πρόβλημα στη θεωρητική προσέγγιση των προτάσεων μέσω της θεωρίας συνόλων, καθώς αυτή δεν έκανε σαφή τη διάκριση μεταξύ αναφορικών εκφράσεων και οριστικών περιγραφών. Υποστήριξε δε, ότι μια λύση παρέχεται με την προσέγγιση των προτάσεων ως οντοτήτων με δομημένο νόημα.

Ο Cresswell το 1975 στο άρθρο του *Hyperintensional Logic*, ονόμασε υπερεντασιακό το περιεχόμενο των εκφράσεων που δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε ως εκτασιακό, ούτε ως εντασιακό. Για παράδειγμα, έστω δύο προτάσεις p και q λογικά ισοδύναμες και ένα άτομο πιστεύει την p , αλλά όχι την q . Στο πλαίσιο της θεώρησης των προτάσεων ως σύνολα δυνατών κόσμων όμως, δύο λογικά ισοδύναμες προτάσεις θα είναι ταυτόσημες. Επομένως, αν το ‘ο x πιστεύει ότι’ είναι κατηγορικός τελεστής της αλήθειας των γλωσσικών προτάσεων, τότε έχει δημιουργηθεί το παράδοξο των υπερεντασιακών πλαισίων, τα οποία κατά τον Cresswell είναι αυτά που δεν περιλαμβάνουν τη λογική ισοδυναμία (Cresswell, 1975, σελ. 25). Αυτό που κάνει ουσιαστικά ο Cresswell είναι να μετατρέπει το ‘κόσκινο’ διάκρισης του περιεχομένου των προτάσεων σε πιο πυκνό, μετατρέποντάς την σε πιο βαθιά, με πιο εκλεπτυσμένα κριτήρια. Το κριτήριο διάκρισης γίνεται υπερεντασιακό, αν ξεπερνά το όριο της λογικής ισοδυναμίας, κάτι που είναι ιδιαίτερα χρήσιμο στην ανάλυση των φυσικών

²⁸ Ενώ τυπικά μεταφράζονται ως ‘νόημα’ και ‘αναφορά’.

γλωσσών, λόγω της μεγάλης πολυπλοκότητας που αυτές παρουσιάζουν, σε σχέση με τις τυπικές γλώσσες.

Οι Cresswell και Kaplan πρότειναν την αντιμετώπιση των προτάσεων ως διατεταγμένες n -άδες της μορφής $\langle a, b, c, \dots, n \rangle$ και υποστήριξαν ότι οι προτάσεις έχουν συντεταγμένο νόημα. Τα a, b, c, \dots, n είναι οι στοιχειώδεις μονάδες των προτάσεων, πχ ονόματα, κατηγορήματα. Για τη θεώρηση αυτή έχουν εκφραστεί μεγάλες αντιρρήσεις, για παράδειγμα από τον Jespersen, ο οποίος υποστήριξε ότι καταρχάς, οι δυάδες $\langle a, F \rangle$ και $\langle F, a \rangle$ δε διαφοροποιούνται μεταξύ τους²⁹, διότι και τα δύο ισχύουν για την πρόταση 'το a είναι F ', και άρα ουσιαστικά δεν είναι διατεταγμένες. Θα μπορούσαν λοιπόν να γραφτούν ως το σύνολο $\{a, F\}$. Τότε όμως, ως σύνολα, οι προτάσεις δεν δύνανται να λάβουν αληθοτιμή, καθώς ένα σύνολο δεν μπορεί να είναι αληθές ή ψευδές. Η μορφή αυτή, επίσης, δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως μεταβλητή/αντικείμενο συνεπαγωγής ή συμβόλων της Τροπικής Λογικής (δηλαδή εκφράσεις της μορφής: $\langle a, F \rangle \Rightarrow \langle b, G \rangle$ ή $\Box \langle a, F \rangle$ δεν έχουν νόημα). Τέλος, η θεώρηση αυτή υποπίπτει στην παγίδα να μετατρέπει τις προτάσεις σε λίστα, διότι δεν προσδιορίζει τη σχέση μεταξύ των συστατικών της (Jespersen, 2012b, σελ. 3-4). Γι' αυτούς τους λόγους επομένως, η μορφή των διατεταγμένων n -άδων δεν εγγυάται την ενότητα των προτάσεων.

²⁹ Αυτό θεωρείται ένα πρόβλημα τύπου Benacerraf, ο οποίος το θεμελίωσε στο άρθρο του *What Numbers Could not Be* (1965). Η διατύπωσή του προέκυψε στην προσπάθεια αναγωγής των φυσικών αριθμών σε σύνολα.

3. Σύγχρονες θεωρήσεις

Η συζήτηση γύρω από την ενότητα των προτάσεων άρχισε να αναθερμαίνεται στα τέλη του 20ού αιώνα, για να πυροδοτηθεί ισχυρά μετά το 2005, με νέες προσεγγίσεις και καινούριες απόψεις να εκφράζονται από πολλούς θεωρητικούς.

3.1 Οι προτάσεις ως δομημένες οντότητες

Οι περισσότεροι σύγχρονοι φιλόσοφοι υποστηρίζουν ότι οι προτάσεις αποτελούν δομημένες οντότητες, κάτι το οποίο βρίσκεται κοντά στις παλαιότερες προσεγγίσεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω. Στο βιβλίο τους *New Thinking about Propositions*³⁰, οι Scott Soames και Jeffrey C. King, αφού εξέφρασαν τις αντιρρήσεις τους για τις παραδοσιακές θεωρήσεις, εξέθεσαν τις δικές τους, εξακολουθώντας να δέχονται τις προτάσεις ως κατά βάση δομημένες και συντεταγμένες, όπως επίσης και αρκετοί άλλοι ερευνητές, τις απόψεις κάποιων από τους οποίους θα εξετάσουμε πιο κάτω.

3.1.1 Οι προτάσεις ως ενεργήματα

Το 2010, ο Scott Soames στο βιβλίο του *What is Meaning?*, εκφράζει τις διαφωνίες του προς τις απόψεις που κυριάρχησαν τον τελευταίο αιώνα, χαρακτηρίζοντάς τες ως λανθασμένες ή τέτοιες που προκαλούν σύγχυση. Στη συνέχεια, αναπτύσσει τη δική του οπτική, που υπάγεται σε ένα είδος γνωστικού ρεαλισμού και μέσω της οποίας οι προτάσεις είναι συγκεκριμένοι τύποι ενεργημάτων. Την ίδια πορεία ακολουθεί και στο βιβλίο *New Thinking about Propositions* (2014). Η θεώρηση των προτάσεων ως γλωσσικά ενεργήματα είναι αυτή που προτείνει ο Peter Hanks στο άρθρο του *Structured Propositions as Types* (2011) και στο βιβλίο του *Propositional Content* (2015), στην ίδια γενικότερη κατεύθυνση που υποστηρίζει και ο Soames. Παρόλα αυτά, οι προσεγγίσεις τους παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές.

3.1.1.1 Ο γνωστικός ρεαλισμός του Soames

Για τον Soames, οι προτάσεις (propositions) είναι πράγματα που κανείς μπορεί να τα πιστέψει, να τα γνωρίσει ή να τα ισχυριστεί και τέλος είναι φορείς της δυνατής ή ενδεχομενικής ή και αναγκαίας αλήθειας ή ψεύδους (Soames, 2010, σελ. 1-3). Κρίνει πως οι παραδοσιακές απόψεις των Frege και Russell τοποθετούν τις προτάσεις σε ένα

³⁰ Στο βιβλίο αυτό εκφράζει τη θέση του για τις προτάσεις και ο Jeff Speaks, στην οποία θα αναφερθούμε σε επόμενη παράγραφο, διότι δεν ασπάζεται πλήρως τη δομημένη και εξηγήσιμη μορφή των προτάσεων.

«τρίτο βασίλειο», πέρα από το υποκείμενο και την εξωτερική πραγματικότητα, άρα τους δίνουν πλατωνική φύση (Soames, 2010, σελ. 6-7). Ο ίδιος διαφωνεί με την προσέγγιση αυτή και αναπτύσσει μια θεωρία γνωστικού ρεαλισμού, στο πλαίσιο της οποίας χαρακτηρίζει τις προτάσεις ως «αναπαραστατικές (representational) εξαιτίας των σχέσεων που αυτές φέρουν, με εκ φύσεως αναπαραστατικές νοητικές καταστάσεις και γνωστικά ενεργήματα των ομιλητών³¹» (Soames, 2010, σελ. 7). Ο συγγραφέας ερευνά επίσης, με ποια έννοια / με ποιον τρόπο, όντας εγγενώς αναπαραστατικές, αποτελούν πρωταρχικούς φορείς αλήθειας. Εκφράζει δε τη διαφωνία του με την προσέγγιση του Davidson, ότι οι εκφορές των γλωσσικών προτάσεων φτιάχνουν ένα οικοδόμημα, το οποίο ερμηνεύεται από μια θεωρία αλήθειας για την κατανόηση μιας γλώσσας. Τη θεωρεί πολύ αδύναμη για να σταθεί, καθώς γλωσσικές προτάσεις με τις ίδιες συνθήκες αλήθειας ίσως εκφράζουν διαφορετικά νοήματα. Η θεώρηση των προτάσεων ως ένα τυπικό σύστημα, είτε ως σύνολα, είτε ως συναρτήσεις, οδηγεί σε αδιέξοδο. Οι προτάσεις κατά τον Soames είναι εγγενώς αναπαραστατικές, γεγονός που τις καθιστά εγγενώς φορείς αλήθειας, ενώ τα σύνολα και οι συναρτήσεις δεν αποτελούν κάτι τέτοιο (Manolakaki, 2013, σελ. 183).

Στο πλαίσιο του γνωστικού ρεαλισμού, οι προτάσεις αποτελούν συγκεκριμένα ενεργήματα, λ.χ. η ενέργεια του κατηγορήματος σε ένα υποκείμενο. Η κατηγορήση μιας ιδιότητας σε ένα αντικείμενο, είναι ένα αναπαραστατικό ενέργημα. Για τον Soames, η κατηγορήση είναι πρωταρχικό ενέργημα, αλλά χρειάζεται διευκρίνιση: αν έχουμε ένα αντικείμενο a και του προσδίδουμε, με την έννοια της κατηγορήσης, μια ιδιότητα F , όταν εκλαμβάνουμε το a ως F , όταν πιστεύουμε ότι το a είναι F , ή όταν κατανοούμε μία γλωσσική έκφραση που λέει ότι το a είναι F , τότε, σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, έχουμε προτασιακό ενέργημα. Επιχειρηματολογώντας για την αναπαραστατική φύση των προτάσεων, ο Soames δίνει ένα ενδιαφέρον παράδειγμα: Έστω μία αφίσα κόκκινη και μία λευκή που πάνω της πέφτει ένα κόκκινο φως και την κάνει να φαίνεται κόκκινη. Τότε, ο ομιλητής και στις δύο περιπτώσεις θα πει την ίδια πρόταση, 'Η αφίσα είναι κόκκινη', ενώ στη μία περίπτωση αυτό δεν ισχύει, άρα η πρόταση θα είναι ψευδής. Παρόλο που αυτό που κανείς αντιλαμβάνεται είναι ένα αντικείμενο, το περιεχόμενο της αντίληψής του είναι μια πρόταση που αναπαριστά τα

³¹ Γνωστικά ενεργήματα: Cognitive acts στο πρωτότυπο κείμενο. Επίσης, ο Soames χρησιμοποιεί τη λέξη 'παράγοντας' (agent) εννοώντας τον ομιλητή, αυτόν που εκφέρει την πρόταση. Στην παρούσα εργασία, για τον όρο 'agent' θα χρησιμοποιείται η απόδοση 'ομιλητής'.

πράγματα να έχουν συγκεκριμένη μορφή. Υπό αυτήν την έννοια, οι προτάσεις είναι γνωστικού τύπου γεγονότα³² (Soames, 2010, σελ. 81· 2014a, σελ. 92).

Η βασική αντιπαράθεση του Soames με τις απόψεις των Frege και Russell αφορά το ζήτημα της προτασιακής ενότητας, για το οποίο κρίνει ότι οι δύο φιλόσοφοι δεν έδωσαν πειστική λύση. Δεν ασπάζεται τη θεώρηση των ακόρεστων συμβόλων που συγκρατούν την ενότητα και ισχυρίζεται πως, για παράδειγμα στην πρόταση ‘Ο Γιάννης είναι άνθρωπος’, τα δύο συστατικά ‘Γιάννης’ και ‘άνθρωπος’ είναι επαρκή, και πως υπάρχει κάτι στην ίδια την πρόταση που υποδεικνύει ότι η ιδιότητα του να είναι κανείς άνθρωπος προσδίδεται ως κατηγορημα στον Γιάννη (Soames, 2010, σελ. 20). Όσον αφορά τη ρασσελιανή προσέγγιση, ο Soames απορρίπτει την αρχική θεώρηση που έκανε ο Russell στο *The Principle of Mathematics* για τις προτάσεις και ακολουθεί σε κάποιο βαθμό τη γραμμή που χάραξε αργότερα, με το *The Problems of Philosophy* όπου εισήχθη η *MRTJ*³³, υποστηρίζοντας πως οι προτάσεις είναι γνωστικά ενεργήματα κατηγορήσεως, τον ακολουθεί δηλαδή στην αναγωγή των προτάσεων σε γνωσιακά ενεργήματα/σχέσεις. Για τον Soames, η σχέση που συνδέει δύο αντικείμενα είναι ουσιαστικά το γνωστικό ενέργημα της κατηγορήσεως, το οποίο τελικά οδηγεί στην αναπαράσταση των αντικειμένων ως φέροντα την ιδιότητα που τους προσδίδει το κατηγορημα (Soames, 2014b, σελ. 28). Για τον ίδιο το ζήτημα της προτασιακής ενότητας, έτσι όπως τέθηκε από τους δύο φιλοσόφους, αποτελεί ‘ψευδοπρόβλημα’ που προέκυψε εξαιτίας της λανθασμένης του διατύπωσης. Το θέμα, δεν είναι ‘τι κρατά τα συστατικά μιας πρότασης ενωμένα’, αλλά ‘τι κάνει τις προτάσεις αναπαραστατικές, και ως εκ τούτου ικανές να ερμηνεύσουν γλωσσικές προτάσεις παρέχοντάς τους νόημα’ (Soames, 2010, σελ. 32). Η απάντηση που δίνει στο δικό του ερώτημα προτασιακής ενότητας σχετίζεται, όπως είδαμε και πιο πάνω, με τη θεώρηση της κατηγορήσεως ως γνωστικό ενέργημα. Αυτό που ενοποιεί τα στοιχεία μιας πρότασης και της δίνει αναπαραστατική σημασία, είναι το ενέργημα της απόδοσης μιας ιδιότητας σε κάποιο αντικείμενο ή το ενέργημα της συναρτησιακής εφαρμογής σε ορίσματα (για την περίπτωση μοριακών-σύνθετων προτάσεων). Επειδή ακριβώς η πράξη, το ενέργημα της κατηγορήσεως, είναι θεμελιακό γνωστικό στοιχείο, η πρόταση που το περιέχει δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα ενότητας.

³² Ο Soames εμπνεύστηκε τη θεώρησή του σχετικά με το ενέργημα του ομιλητή να προσδώσει στα υπόλοιπα στοιχεία μιας πρότασης ιδιότητες (πχ πεποίθηση ή κρίση), ώστε η πεποίθηση αυτή να αναπαριστά τα πράγματα όπως είναι και άρα η πρόταση να είναι αληθής, από την *MRTJ* του Russell (Ludwig, 2012, σελ. 13).

³³ Βλ. σελ. 16 και υποσημείωση 15 στην παρούσα εργασία.

Ο Soames λίγα χρόνια μετά ανασκεύασε το ερώτημα που αφορά την προτασιακή ενότητα, ως ‘πώς οι προτάσεις, χωρίς οποιαδήποτε ερμηνεία από μας, μπορούν να έχουν συνθήκες αλήθειας, δηλαδή πώς μπορούν να είναι, εκ φύσεως και χωρίς ερμηνεία από μας, ικανές να είναι αληθείς ή ψευδείς’ (Schiffer, 2016, σελ. 6). Στο νέο ερώτημα απαντά εμπλέκοντας την αληθοτιμή της πρότασης, υποστηρίζοντας ότι μια πρόταση είναι αληθής στον πραγματικό κόσμο αν και μόνο αν αναπαριστά κάτι ακριβώς όπως αυτό είναι, και σε έναν δυνατό κόσμο, αν η ιδιότητα που προσδίδει ο ομιλητής εκτελώντας την πράξη της κατηγορήσεως, στο αντικείμενο, υποστασιοποιείται από το αντικείμενο. Έτσι, μία πρόταση φέρει εξ’ ορισμού την αληθοτιμή της, και άρα λύνεται το «πραγματικό πρόβλημα της προτασιακής ενότητας» (Soames, 2014a, σελ. 96).

3.1.1.2 Δυνατά ενεργήματα και υποενεργήματα του Hanks

Ο Hanks αντιμετωπίζει τις προτάσεις ως δυνατά ενεργήματα, όπου ο ομιλητής που τις εκφράζει ενεργεί, εκτελεί τη δράση της αναφοράς σε ένα υποκείμενο και τη δράση της κατηγορήσεως μιας ιδιότητας σε αυτό, πχ αν η Άννα πει ότι ‘ο Γιώργος είναι έξυπνος’, αναφέρεται στο Γιώργο και του προσδίδει την ιδιότητα του να είναι κανείς έξυπνος. Ισχυρίζεται επίσης ότι τα συστατικά μιας πρότασης είναι υποενεργήματα του προτασιακού ενεργήματος, διακρίνοντας μέσα στην ίδια την πράξη της κατηγορήσεως τρεις πιο στοιχειώδεις δράσεις: α) την αναφορά από τον ομιλητή στο υποκείμενο, β) την έκφραση της ιδιότητας του κατηγορήματος και γ) την ίδια την κατηγορήση. (Hanks, 2011, σελ 12-13).

Ο Hanks θεωρεί την κατηγορήση βεβαιωτική, δηλαδή το προτασιακό ενεργήμα είναι έμφορτο ισχύος (force) κάτι που έχει ως συνέπεια να θεωρεί, όπως θα δούμε παρακάτω, ότι βεβαιωτικές, προστακτικές, ή ερωτηματικές, είναι διαφορετικές μεταξύ τους προτάσεις. Στο πλαίσιο αυτό, αναπαριστά τις βεβαιωτικές προτάσεις με τον εξής τρόπο:

(1) \vdash < ο Γιώργος, ΕΞΥΠΝΟΣ >

Εδώ το \vdash συμβολίζει τη βεβαίωση, το ‘ο Γιώργος’ συμβολίζει έναν τύπο της ενέργειας που πράττει κάποιος αναφερόμενος στο Γιώργο και το ‘ΕΞΥΠΝΟΣ’ συμβολίζει έναν τύπο ενέργειας που πράττει κάποιος εκφράζοντας την ιδιότητα της εξυπνάδας. Επομένως, κάθε σύμβολο δείχνει μια ενέργεια. Η ίδια η κατηγορήση για τον Hanks δεν

είναι μια λογική ή συντακτική λειτουργία, αλλά μία ενέργεια εφαρμογής μιας ιδιότητας σε ένα αντικείμενο (Hanks, 2011, σελ 13-14). Στο τελευταίο σημείο παρατηρεί κανείς ομοιότητα με τη θεώρηση του Soames. Ο Hanks όμως, προχωρά και σε περιπτώσεις προτάσεων που δεν είναι βεβαιωτικές, όπως για παράδειγμα ερωτηματικές ή προστακτικές τροποποιώντας τον παραπάνω συμβολισμό, τοποθετώντας στη θέση του \vdash το ερωτηματικό (?) ή το θαυμαστικό (!) αντίστοιχα. Στην περίπτωση αυτών των προτάσεων, η προσέγγιση του Hanks έρχεται αντιμέτωπη με το πρόβλημα που είναι γνωστό ως Frege-Geach Problem, σύμφωνα με το οποίο η ίδια πρόταση, ανάλογα τον γλωσσικό της τύπο, μπορεί να υπάρχει βεβαιωμένη και μη βεβαιωμένη. Ο Hanks προτείνει ως λύση τη θεώρηση των μη βεβαιωτικών προτάσεων ως προτάσεις στις οποίες ακυρώνεται η ισχύς του ενεργήματος, άρα, μη-προτάσεις (αφού η πρόταση είναι έμφορτο ισχύος ενεργήμα) (García-Carpintero & Jespersen, 2019, σελ. 12). Η ακύρωση της ισχύος της πρότασης συμβαίνει όταν η πρόταση εμφανίζεται μετά το ‘εάν...’, ή πριν και μετά το ‘...ή...’, ή σε κάποιες περιπτώσεις πλαγίου λόγου ή σε προτασιακές στάσεις. Θεωρεί δηλαδή ότι κάποια γλωσσικά περιβάλλοντα ακυρώνουν την ισχύ της περικλειόμενης πρότασης.

Στο άρθρο του *The Content – Force Distinction* (2007), ο Hanks εκφράζει την αντίθεσή του στη φρεγκεανική διάκριση του περιεχομένου και της ισχύος μιας πρότασης. Ισχυρίζεται δε, ότι η διάκριση αυτή είναι η πηγή του προβλήματος της προτασιακής ενότητας, το οποίο διατυπώνει ως το πρόβλημα του να εξηγήσει κανείς πώς τα συστατικά μιας πρότασης συνδέονται μεταξύ τους μέσα σε ένα αναπαραστατική ολότητα που έχει αληθοτιμή (Hanks, 2007, σελ. 156). Αφού εκφράσει τις αντιρρήσεις του στην αντιμετώπιση του προβλήματος από τους Frege και Russell, θεωρώντας πως έφτασαν σε αδιέξοδα επιμένοντας στο περιεχόμενο των προτάσεων, προτείνει τη δική του θεώρηση ως λύση. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι ο Hanks αντιστρέφει τους όρους του παιχνιδιού, διότι ισχυρίζεται ότι η πηγή του αναπαραστατικού περιεχομένου, που εξασφαλίζει την ενότητα, δε βρίσκεται στην πρόταση, αλλά στο ενεργήμα που επιτελείται, το οποίο δεν μπορεί να είναι κατηγορημα δίχως ισχύ (Hanks, 2007, σελ. 160). Υποστηρίζει ότι οι προτάσεις κληρονομούν τα αναπαραστατικά τους χαρακτηριστικά από τις ενέργειες που πράττουν οι ομιλητές όταν παράγουν λόγο ή τα υποκείμενα όταν διαμορφώνουν συμπεριφορές, και όχι το αντίστροφο, το οποίο αποτελεί την παραδοσιακή αντιμετώπιση του προβλήματος.

3.1.2 Οι φυσικοποιημένες προτάσεις

Ο Jeffrey C. King είναι ένας σύγχρονος θεωρητικός, που απορρίπτει τις προσεγγίσεις των προτάσεων ως σύνολα, καθώς επίσης και ως διατεταγμένες n -άδες. Δέχεται όμως τη ρασσελιανή άποψη ότι οι προτάσεις είναι σύνθετες, δομημένες οντότητες με αντικείμενα, ιδιότητες και σχέσεις ως συστατικά τους. Η γλωσσική πρόταση ‘Ο Μιχάλης κολυμπά’, για παράδειγμα, έχει τα συστατικά ‘Μιχάλης’ και ‘η ιδιότητα του να κολυμπά κανείς’. Σε αυτό το πλαίσιο αναπτύσσει τη δική του οπτική εισάγοντας μια νέα θεώρηση, σύμφωνα με την οποία «οι προτάσεις είναι ‘προικισμένες’ με αναπαραστατικές δυνάμεις, δηλαδή συνθήκες αλήθειας, από τους σκεπτόμενους ομιλητές» και τις ονομάζει «φυσικοποιημένες προτάσεις» (‘naturalized propositions’) (King, 2014, σελ. 47-48). Οι όροι της γλωσσικής πρότασης, το όνομα και το κατηγορημα, λ. χ. ‘ο Μιχάλης’ και ‘κολυμπά’, βρίσκονται σε κάποια σχέση, την οποία ο King αποκαλεί «γλωσσική προτασιακή σχέση»³⁴, η οποία είναι συντακτικού τύπου και αποτελεί πρωταρχική έννοια, είτε μη εξηγήσιμη, είτε τέτοια που καθίσταται αδύνατον να εξηγηθεί ακόμα (Kawczyński, 2017, σελ. 85). Αναφέρουμε εδώ ότι για τον King οι προτάσεις δεν αποτελούν αιώνιες πλατωνικές έννοιες, αλλά βρίσκονται πάντα εντός του πλαισίου εκφοράς τους, ή, αλλιώς, κουβαλούν πάντα το πλαίσιο εκφοράς τους και δεν είναι ανεξάρτητες αυτού.

Η πρόταση (proposition) για τον King αποτελεί γεγονός³⁵, και μάλιστα το συγκεκριμένο γεγονός ότι υπάρχει μία γλώσσα, οι λεκτικοί όροι της οποίας αντιστοιχούν σε αντικείμενα, ιδιότητες ή σχέσεις και μέσω της συντακτικής δομής της γλωσσικής πρότασης, οι ομιλητές αποδίδουν αυτές τις ιδιότητες ή τις σχέσεις σε αυτά τα αντικείμενα (Radulescu, 2016, σελ. 4). Με άλλα λόγια, η πρόταση (proposition) είναι ένα σύνθετο γεγονός: το γεγονός ότι σε μια γλωσσική πρόταση (sentence), ένα όνομα αναφέρεται σε ένα αντικείμενο, πχ το όνομα ‘Μιχάλης’ αναφέρεται στον Μιχάλη, ένα κατηγορημα εκφράζει μια ιδιότητα, πχ ‘κολυμπά’ αναφέρεται στην ιδιότητα του να κολυμπά κανείς, και η γλωσσική προτασιακή σχέση στην οποία βρίσκεται το όνομα και το κατηγορημα, ερμηνεύεται ως η απόδοση της ιδιότητας στο αντικείμενο, δηλαδή η απόδοση στον Μιχάλη της ιδιότητας του να κολυμπά κανείς. Η

³⁴ *Sentential relation* στο πρωτότυπο. Εδώ θα χρησιμοποιηθεί η φράση «γλωσσική προτασιακή σχέση» ως απόδοση.

³⁵ Ο King εμπνεύστηκε τη θεώρησή του, ότι οι εκφράσεις που δηλώνουν δεδομένα γεγονότα ή καταστάσεις είναι και αυτές γεγονότα ή καταστάσεις, από την Απεικονιστική Θεωρία του Νοήματος του Wittgenstein.

ερμηνεία της απόδοσης της ιδιότητας στο αντικείμενο αποτελεί την «προτασιακή σχέση»³⁶. Η πρόταση λοιπόν για τον King είναι το γεγονός ότι η γλωσσική πρόταση αναπαριστά, ως το αντικείμενο να έχει την ιδιότητα, ή η ιδιότητα να αποδίδεται στο αντικείμενο.

Όσον αφορά την προτασιακή ενότητα, αυτή έγκειται στο ότι η πρόταση είναι το γεγονός της ερμηνείας της συντακτικής γλωσσικής σχέσης ως απόδοση της ιδιότητας στο πρόσωπο. Συγκεκριμένα, στο άρθρο του *Questions of Unity* (2009) διακρίνει τρία διαφορετικά ερωτήματα που αφορούν την ενότητα. Για παράδειγμα, στην πρόταση Π: ‘Ο Μιχάλης κολυμπά’ α) τι κρατά μαζί τα συστατικά: όνομα ‘Μιχάλης’ – κατηγορημα ‘κολυμπά’ και υπαγορεύει τη δομή της γλωσσικής πρότασης; β) πώς μπορεί το δομημένο σύμπλεγμα (Π) να παρέχει συνθήκες αλήθειας, ώστε να αναπαριστά το Μιχάλη ως κατέχοντα την ιδιότητα του να κολυμπά; γ) Γιατί φαίνεται πως κάποια συστατικά του λόγου μπορούν να συντεθούν ώστε να διαμορφώσουν μια πρόταση (πχ όνομα και κατηγορημα όπως στην (Π)), ενώ άλλα (πχ δύο ονόματα) όχι; Στο ερώτημα (α) διακρίνουμε μια ρασσελιανού τύπου αναζήτηση, στο (β) σύνδεση της ενότητας μιας πρότασης με την αληθοτιμή της και στο (γ) το διαχωρισμό μιας πρότασης από μια απλή λίστα. Ο King ισχυρίζεται πως τα (β) και (γ) σχετίζονται, διότι κάτι που διαχωρίζει μια πρόταση από μια απλή λίστα, είναι ότι η πρώτη έχει συνθήκες αλήθειας (King, 2009, σελ. 258-259).

Απαντώντας στα πιο πάνω ερωτήματα, ο King δίνει τη δική του λύση στο πρόβλημα της προτασιακής ενότητας. Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα είναι ουσιαστικά η ανάπτυξη της θεώρησής του για τις φυσικοποιημένες προτάσεις, στην οποία έγινα αναφορά πιο πάνω. Για το ερώτημα (β), ο King απορρίπτει αρχικά την ιδέα ότι οι προτάσεις μπορούν να έχουν εκ φύσεως συνθήκες αλήθειας ανεξάρτητα από όλους τους νόες και από όλες τις φυσικές γλώσσες. Μετά ισχυρίζεται ότι για να υπάρχει μία πρόταση και να έχει συνθήκες αλήθειας, θα πρέπει να συμβούν δύο πράγματα: Πρώτον, να υπάρχει μια γλώσσα, ένα πλαίσιο εκφοράς και λεκτικοί όροι, τέτοιοι ώστε να μπορούν να βρεθούν σε «γλωσσική προτασιακή σχέση», δηλαδή ένα όνομα που να αναφέρεται σε ένα αντικείμενο και ένα κατηγορημα που να εκφράζει μία ιδιότητα. Δεύτερον, η «γλωσσική προτασιακή σχέση» αυτής της πρότασης, θα πρέπει να ερμηνευθεί ως απόδοση της ιδιότητας στο αντικείμενο και η ερμηνεία αυτή θα αποτελεί

³⁶ *Propositional relation* στο πρωτότυπο. Εδώ θα χρησιμοποιηθεί η φράση «προτασιακή σχέση» ως απόδοση.

την «προτασιακή σχέση» (King, 2009, σελ. 266). Αυτό το δεύτερο, που κάνει ο κάθε ομιλητής, συντελεί ώστε οι προτάσεις να αναπαριστούν τα πράγματα όπως είναι, και αν τα πράγματα είναι όπως τα αναπαριστούν, τότε η πρόταση είναι αληθής³⁷.

Ως απάντηση στο ερώτημα (γ), ο King υποστηρίζει ότι κατ' αρχάς, δεν υπάρχει καμία γλώσσα που να έχει γλωσσική πρόταση με συστατικά μόνο δύο ονόματα. Δεδομένου όμως, ότι θα μπορούσε να υπάρχει μία τέτοια γλώσσα, και πάλι το νόημά της θα ήταν αντίστοιχο με τις προτάσεις που υπάρχουν, δηλαδή ο ένας όρος θα απέδιδε κάποια ιδιότητα στον άλλο. Ένα όνομα όμως, δεν έχει αυτή τη δυνατότητα, και έτσι μια γλωσσική πρόταση με δύο ονόματα μόνο δεν έχει νόημα, είναι ασυνεπής. Έτσι αποφεύγεται ο κίνδυνος του εκφυλισμού της πρότασης σε απλή λίστα ονομάτων.

3.1.3 Σημασιολογία των κατηγορημάτων

Σύγχρονοι ερευνητές, όπως ο David Liebesman και ο Bjørn Jespersen, υποστηρίζουν πως η λύση στα ζητήματα που έχουν προκύψει κατά καιρούς στη μελέτη των προτάσεων, όπως για παράδειγμα το πρόβλημα της προτασιακής ενότητας, βρίσκεται στην αναζήτηση της φύσης, του τρόπου λειτουργίας, καθώς επίσης και της σημασιολογίας των κατηγορημάτων, ως συστατικά των προτάσεων.

3.1.3.1 Η θεωρία της απόδοσης του Liebesman

Το 2015, στο άρθρο του *Predication as Ascription*, ο Liebesman εκπόνησε το εγχείρημα της διατύπωσης μιας γενικής θεωρίας περί των κατηγορημάτων. Το βασικό ερώτημα που έθεσε, δεν ήταν το τι σημαίνουν³⁸ τα κατηγορήματα, αλλά το πώς το κάνουν στο πλαίσιο μιας πρότασης.

Στο παραπάνω πλαίσιο, διέκρινε τρεις διαφορετικές σημασιολογικές προσεγγίσεις των κατηγορημάτων. Η πρώτη, που την ονομάζει οντολογική (entity view) και έχει αναφορά κυρίως σε εκείνη του Frege, συνίσταται στο ότι τα κατηγορήματα διαφέρουν από τα ονόματα, διότι έχουν ως σημασιολογική αξία ή αναφέρονται σε οντότητες

³⁷ Αυτό το χαρακτηριστικό είναι και ο λόγος που ο King καλεί τις προτάσεις του 'φυσικοποιημένες' (King, 2009, σελ. 261).

³⁸ Η λέξη που χρησιμοποιήθηκε στο πρωτότυπο κείμενο από τον Liebesman είναι 'designate' και εξήγησε ο ίδιος ότι την εισάγει ως όρο-ομπρέλα που συμπεριλαμβάνει οποιαδήποτε σημασιολογική σχέση μπορεί να έχουν μεταξύ τους οι όροι μιας πρότασης (Liebesman, 2015, σελ. 517, υποσημείωση). Με τον ίδιο τρόπο θα χρησιμοποιηθεί ο όρος 'σημαίνω' στην παρούσα παράγραφο. Οι υπογραμμίσεις είναι του συγγραφέα.

άλλου είδους από αυτές στις οποίες αναφέρονται τα ονόματα (λ.χ. κορεσμένα και ακόρεστα σύμβολα). Εξ' ορισμού, είναι αναγκαία και ικανή συνθήκη για έναν όρο να αναφέρεται σε μία έννοια, έτσι ώστε αυτός να είναι σημασιολογικό κατηγορημα (Liebesman, 2015, σελ. 519). Ένα βασικό πρόβλημα που παρουσιάζεται στην οντολογική προσέγγιση, είναι ότι οδηγεί σε αδυναμίες έκφρασης, όπως η περίπτωση που έχει μείνει στην ιστορία ως 'η έννοια άλογο'³⁹ (Liebesman, 2015, σελ. 525). Σε σχέση δε με την προτασιακή ενότητα, ενώ η απαραίτητη ύπαρξη ακόρεστου συμβόλου την εξασφαλίζει, η οντολογική θεώρηση δεν διαφεύγει τον κίνδυνο της άπειρης αναδρομής, διότι για να συνδεθούν οι διαφορετικές οντότητες μεταξύ τους, χρειάζεται η εισαγωγή νέων οντοτήτων.

Τη δεύτερη, την οποία και ασπάζεται, την καλεί θεωρία της απόδοσης (ascription view). Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, τα κύρια ονόματα και τα κατηγορήματα ορίζουν τα ίδια είδη οντοτήτων, αλλά διαφέρουν στο πώς σχετίζονται σημασιολογικά με τις οντότητες αυτές. Αποτελεί αναγκαία και ικανή συνθήκη για έναν όρο να είναι φορέας της σχέσης απόδοσης στο όρισμά του, έτσι ώστε αυτός να είναι σημασιολογικό κατηγορημα (Liebesman, 2015, σελ. 522). Τα κατηγορήματα εδώ αποδίδουν ιδιότητες στα άλλα αντικείμενα ή αναφέρονται σε ιδιότητες που μπορούν να είναι οι αναφορές των όρων. Αυτό όμως δε συμβαίνει υπό τους όρους της εκδήλωσης μιας καθολικής έννοιας από ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. Το πρόβλημα που ανακύπτει στην περίπτωση της θεωρίας αυτής, είναι αυτό της δυνατότητας απόδοσης αληθοτιμής σε μία πρόταση, διότι δεν μπορεί να προσδιοριστεί ο τρόπος με τον οποίο η απόδοση μιας ιδιότητας σε ένα αντικείμενο μέσω ενός κατηγορήματος, μπορεί να χαρακτηρίσει την πρόταση που τα περιέχει ως αληθή ή ψευδή. Η ίδια η απόδοση μιας ιδιότητας σε ένα αντικείμενο δεν δύναται να χαρακτηριστεί εγγενώς ως αληθής ή ψευδής, για παράδειγμα καθαυτή η απόδοση κόκκινου χρώματος σε ένα λευκό καμβά, δεν είναι κάτι που μπορεί να λάβει αληθοτιμή. Όσον αφορά την ενότητα της πρότασης, ο συγγραφέας ισχυρίζεται πως η θεώρηση αυτή δεν υπεισέρχεται σε καμία από τις παγίδες, αντιθέτως την εξασφαλίζει. Συγκεκριμένα, ο κίνδυνος της άπειρης αναδρομής αποφεύγεται διότι στη θεώρηση της απόδοσης δε χρειάζεται η εισαγωγή κάποιας νέας σχέσης. Επίσης, το πρόβλημα του να διακριθεί μια πρόταση από ένα απλό σύνολο των

³⁹ Για τον Frege οι φράσεις είναι κορεσμένα σύμβολα, άρα κύρια ονόματα. Έτσι, η φράση «η έννοια άλογο» είναι όνομα, άρα θα πρέπει να αντιστοιχεί σε ένα αντικείμενο. Το «άλογο» όμως, δεν είναι έννοια, αλλά αντικείμενο. Το παράδοξο αυτό, που επεσήμανε ο σύγχρονος του Frege, B. Kerry, δεν απαντήθηκε ποτέ ικανοποιητικά από το Frege (Audi et al., 2011, σελ.1268).

συστατικών της μερών, λύνεται διότι το κατηγορημα αποδίδει την ιδιότητά του στο υποκείμενο, διότι έτσι θεωρείται ως κατηγορημα εξ' ορισμού. Επομένως, η σχέση μεταξύ αναφοράς και κατηγορήματος δεν είναι απλά μια σύνδεση δύο συστατικών ενός συνόλου (Liebesman, 2015, σελ. 551-552). Όπως είδαμε σε προηγούμενη παράγραφο, ο King είναι ένας από αυτούς που ασπάζονται επίσης τη θεωρία της απόδοσης.

Τέλος, ο Liebesman αναφέρει και την οπτική της χαρτογράφησης (mapping view), μία νομιναλιστικού τύπου άποψη που έχει αναφορά στους Quine και Davidson και στην οποία τα κατηγορήματα δεν αναφέρονται σε τίποτα. Η κατηγορήση είναι ουσιαστικά μία αντιστοίχιση προς μία αληθοτιμή, προς μία συνθήκη αληθείας, ή προς μία πρόταση. Οι όροι μιας πρότασης ξεχωρίζουν από τη συνεισφορά τους στον προσδιορισμό των συνθηκών αλήθειας της πρότασης. Εδώ λοιπόν, δεν ανακύπτουν προβλήματα έκφρασης. Οι ιδιότητες των αντικειμένων (ή τα καθόλου) μπορεί να υπάρχουν, αλλά δεν αποτελούν τις αναφορές των κατηγορημάτων με τρόπο που να συνθέτουν πρόταση με ενότητα. Η οπτική αυτή κρίνεται από τον Liebesman τελείως αναποτελεσματική, διότι υπάρχουν πάρα πολλές σχέσεις που χρήζουν προσδιορισμού, καθώς επίσης υπάρχει αδυναμία απόδοσης αληθοτιμής στις προτάσεις και καθορισμού συνθηκών αλήθειας μεταξύ ισοδύναμων προτάσεων (Liebesman, 2015, σελ. 541). Παρακάτω θα αναφερθεί μια εκδοχή αυτής της οπτικής, στην προσέγγιση του Pickel, ως ένα στοιχείο στη γενικότερη θεώρησή του για τις προτάσεις και την ενότητά τους.

3.1.3.2 Η σημασιολογία της διαδικασίας του Jespersen

Το πρόβλημα της προτασιακής ενότητας έχει απασχολήσει άλλον έναν σύγχρονο θεωρητικό, τον Bjarne Jespersen, ο οποίος στο άρθρο του "Anatomy of a Proposition" (2019) προτείνει μία λύση που περιλαμβάνει την προσέγγιση των προτάσεων μέσω μιας πλατωνικού τύπου οντότητας, της σημασιολογίας της διαδικασίας⁴⁰. Η διαδικασία για τον Jespersen είναι μια αφηρημένη, ανώτερης τάξης και μεγάλης λεπτομέρειας δομή, που λειτουργεί στο πλαίσιο συναρτησιακής λογικής, χωρίς όμως να είναι συνάρτηση. Δεδομένων αυτών, ο πυρήνας μιας συντεταγμένης πρότασης είναι η

⁴⁰ Ο Jespersen αναπτύσσει τη θεώρησή του μέσα στο γενικότερο πλαίσιο της Transparent Intentional Logic (TIL), ενός λογικού συστήματος που δημιούργησε ο Pavel Tichý. Η TIL είναι ένας υπερεντασιακός λογισμός-λ με τύπους και ως σκοπό έχει να αναλύσει λογικά τη φυσική γλώσσα. (Για περαιτέρω μελέτη, βλ. Tichý, P. (1988). *The foundations of Frege's logic*. Berlin: deGruyter.)

Ο λογισμός-λ είναι μία θεωρία μαθηματικών συναρτήσεων, ελεύθερη από λογικούς συνδέσμους και ποσοδείκτες, με μοναδικό κατηγορημα το « = ». Ο λογισμός-λ με τύπους είναι ένας δεύτερης τάξης λογισμός-λ, που χρησιμοποιεί επιπλέον τύπους εκφράσεων και πιο πολύπλοκους όρους (Audi et al., 2011, σελ. 632-633).

διαδικασία της κατηγορήσεως, του τρόπου ενέργειας των κατηγορημάτων, και όχι το αποτέλεσμα, το προϊόν της κατηγορήσεως. Η διαδικασία δηλαδή είναι κάτι που απεικονίζεται, δεν είναι κάτι που εκτελείται, διότι η εκτέλεση θα σήμαινε ότι οι προτάσεις είναι το αποτέλεσμα της διαδικασίας, κάτι που δεν ισχύει, αφού είναι η διαδικασία (Jespersen, 2019, σελ. 3). Ένα παράδειγμα που παρατίθεται για τη διάκριση αυτή αφορά μια ταυτοτική πρόταση από τα Μαθηματικά⁴¹, την $2^4 = 4^2$. Η διαδικασία που υπαγορεύεται στο πρώτο μέλος δεν είναι ίδια με αυτήν του δεύτερου, καθότι το 2^4 δεν υπολογίζεται αλγοριθμικά με τον ίδιο τρόπο όπως το 4^2 . Σαν αποτέλεσμα όμως, η εκτέλεση δηλαδή του αλγορίθμου, της διαδικασίας, θα είναι το ίδιο (ό.π., σελ. 16). Οι προτάσεις ταυτίζονται με ‘μοριακές’ διαδικασίες που έχουν λογική φύση και περιέχουν υπο-διαδικασίες ως μέρη (ό.π., σελ. 18). Αξίζει να αναφερθεί ότι οι διαδικασίες υπάρχουν και λειτουργούν ως τύποι, είτε μπορούν να παραγάγουν το τελικό προϊόν, είτε όχι. Δηλαδή, αν κάποιος πει τη φράση ‘ο μεγαλύτερος πρώτος αριθμός’, θα γνωρίζει τι εννοεί αυτή η έκφραση, τη διαδικασία για να τον αναζητήσει, αλλά δε θα τον βρει, δεν υπάρχει ως τελικό αποτέλεσμα. Επίσης, αν κάποιος πει την πρόταση ‘η Βαρκελώνη είναι μονός αριθμός’, η διαδικασία παρουσιάζεται, αλλά ο όρος Βαρκελώνη, που δεν πληροί την προϋπόθεση να είναι αριθμός, βάζει παύση στην εκτέλεση (ό.π., σελ. 25). Τέλος, οι προτάσεις ως διαδικασίες δεν είναι από μόνες τους φορείς αλήθειας, αλλά συνδέονται εκ φύσεως με οντότητες που τυποποιούνται ως συνθήκες και τιμές αλήθειας (ό.π., σελ. 34).

Ο Jespersen χαρακτηρίζει το πρόβλημα της ενότητας της πρότασης ως μερεολογικό (mereological) και όχι σημασιολογικό, δηλαδή το όλον αποτελείται από μέρη χωρίς να εμπλέκονται σύνολα, ιδιότητες ή άλλες αφηρημένες οντότητες, με την υλομορφική⁴² επίσης άποψη, ότι αν οι προτάσεις έχουν μορφή και περιεχόμενο, τότε η ενότητα αφορά τη μορφή (ό.π., σελ. 15). Το πρόβλημα καθαυτό είναι το πώς τα διάφορα μέρη συντελούν μια ολότητα. Για τον Jespersen, η προτασιακή δομή, η οποία είναι «μια σειρά από βοηθητικά σκαλοπάτια που οδηγούν στον τελικό προορισμό, ο οποίος δεν είναι μέρος του ταξιδιού», είναι αυτή που εξασφαλίζει την ενότητα (ό.π., σελ. 2). Οι προτάσεις ως διαδικασίες είναι ‘ενοποιητές’ του εαυτού τους και δε χρειάζεται καμία επιπλέον οντότητα να τις ενοποιήσει, οπότε αποφεύγεται το ζήτημα της άπειρης

⁴¹ ο Jespersen στη μελέτη του χρησιμοποιεί τη διάκριση μεταξύ λογικών και εμπειρικών προτάσεων.

⁴² Ο υλομορφισμός είναι η θεωρία του Αριστοτέλη, κατά την οποία κάθε συγκεκριμένη ουσία συνίσταται από μορφή και ύλη. Η ύλη για τις προτάσεις είναι το περιεχόμενό της, κατά τον Jespersen.

αναδρομής του Bradley. Πιο συγκεκριμένα, «η προτασιακή διαδικασία, ή διαδικαστική πρόταση, έχει ενότητα διότι παρατάσσει κάποιες διαδικασίες ως μέρη και υποδεικνύει μέσω τύπων τι πρέπει να συμβεί στις οντότητες που θα παραχθούν ως προϊόντα. Επειδή έχει ενότητα, η πρόταση μπορεί να υπάρξει ‘ειπωμένη’, ως όλον και να έχει ιδιότητες που κατηγορούνται από αυτήν» (ό.π., σελ. 29).

3.1.4 Η νεο-ρασσελιανή προσέγγιση του Eklund

Ο Matti Eklund στο άρθρο του "Regress, unity, facts and propositions" (2016) εκθέτει τις απόψεις του για την προτασιακή ενότητα, κάνοντας την αρχική παραδοχή ότι συμφωνεί απολύτως με τον Russell στο ότι τα ρήματα είναι σχέσεις, και στο ότι δυνάμεθα να τα δούμε με δύο τρόπους σε μία πρόταση: ως απλώς ένα ακόμη συστατικό, ή ως «σχέσεις που όντως συνδέουν» (Eklund, 2016, σελ. 11). Με αυτό ως δεδομένο, εξετάζει την ενότητα των προτάσεων διακρίνοντας τέσσερις διαφορετικές οπτικές⁴³ που σχετίστηκαν κατά καιρούς με το πρόβλημα και ισχυρίζεται πως μόνο η μία από αυτές είναι ουσιαστικά πραγματικά ένα πρόβλημα ενότητας. Διατείνεται δε ότι η λύση σε κάθε περίπτωση εξαρτάται από την οπτική που υιοθετεί κανείς σε κάθε περίπτωση.

Κατ' αρχάς, υπάρχει το πρόβλημα της *διαφοράς*: μία πρόταση δεν μπορεί να είναι ταυτόσημη με το γεγονός που αυτή εκφράζει. Και αυτό διότι, αν ίσχυε το αντίστροφο, τότε δε θα υπήρχαν ψευδείς προτάσεις, αφού τα ψευδή γεγονότα δεν υπάρχουν, δε συμβαίνουν. Αυτό, κατά τον Eklund, είναι και ένα βασικό πρόβλημα στην άποψη του Russell για τις προτάσεις, ως συμπλέγματα των συστατικών τους. Εισάγει δε το πρόβλημα της *γενικευμένης διαφοράς*, διερωτώμενος «πώς μία πρόταση *p* είναι διαφορετική από άλλες συμπεπλεγμένες οντότητες με τα ίδια συστατικά της *p*». Δεύτερον, υπάρχει το πρόβλημα σχετικά με τη *διάταξη* των όρων, που εξετάζει πώς δύο προτάσεις με τους ίδιους όρους σε διαφορετική όμως σειρά μπορούν να είναι διαφορετικές μεταξύ τους. Τρίτον, εντοπίζει το πρόβλημα της *συνδυασιμότητας* των συστατικών, δηλαδή γιατί υπάρχουν λεκτικοί όροι που συνδυάζονται και φτιάχνουν μια πρόταση, για παράδειγμα ένα όνομα και ένα ρήμα, και άλλοι που συνδυάζονται και δε δημιουργούν πρόταση, όπως δύο ονόματα. Εδώ βλέπουμε πως ο Eklund θεωρεί πως η παγίδα του να είναι μια πρόταση απλή λίστα όρων είναι διακριτό πρόβλημα από το

⁴³ Ο King διέκρινε παρόμοιες διακριτές οπτικές και τις εξέφρασε με τη μορφή ερωτημάτων, όπως είδαμε στη σχετική παράγραφο, αλλά οι δύο ερευνητές δεν ασπάζονται ο ένας την άποψη του άλλου (King, 2009, σελ. 258, υποσημειώσεις).

πρόβλημα της ενότητας. Σε τέταρτη φάση τίθεται το πρόβλημα της *ενότητας*, ως εξής: «Πώς μπορεί να υπάρχει ένα σύμπλεγμα συστατικών, δηλαδή η πρόταση, σε αντίθεση με την απλή συλλογή των συστατικών και μόνο;»⁴⁴ (Eklund, 2016, σελ. 12).

Για το πρόβλημα της *γενικευμένης διαφοράς*, ο Eklund βρίσκει πως η προσέγγιση του Russell, ότι τα ρήματα είναι οι σχέσεις συσχετισμού, επαρκεί για τη λύση του. Και αυτό ισχύει διότι, μπορεί δύο προτάσεις να έχουν τα ίδια συστατικά, οι σχέσεις μεταξύ τους όμως, τις διαφοροποιούν. Η ίδια προσέγγιση λύνει και το πρόβλημα της *διάταξης*, αφού, για τα στοιχεία *a*, *b* που βρίσκονται λ. χ. σε μια σχέση *R*, μπορούμε να ορίσουμε ότι $aRb \neq bRa$. Μια δεύτερη λύση που προτείνεται από το συγγραφέα, είναι η φρεγκεανική διάκριση μεταξύ των κορεσμένων *a*, *b* και του ακόρεστου συμβόλου δύο θέσεων *_R_*, αρκεί να συμπληρωθούν σωστά οι θέσεις. Στο θέμα της *συνδυασιμότητας*, ο Eklund δεν απαντά πειστικά, μοιάζει να εκφράζει μια άποψη της μορφής ‘γιατί έτσι’.

Όσον αφορά το πρόβλημα της *ενότητας*, το ότι τα συστατικά στοιχεία μιας πρότασης σχετίζονται με έναν ορισμένο τρόπο, αρκεί ως απάντηση στο ερώτημα που έθεσε ο ίδιος ο Russell για το αν μπορούν να υπάρχουν συμπλέγματα που να είναι κάτι διαφορετικό από το απλό συνονθύλευμα των συστατικών τους. Το πώς δηλαδή συνδέονται οι όροι μεταξύ τους είναι αυτό που μετρά ως απάντηση, αφού οι σχέσεις μεταξύ των στοιχείων τα κάνουν να μην είναι απλά ένα σύνολο. Ο Eklund πιστεύει ότι ο Russell υπονόμωσε τον εαυτό του θέτοντας αυτό το ερώτημα. Αντί να θεωρήσει κανείς ότι υπάρχουν σύνθετες οντότητες που είναι κάτι διαφορετικό από τα συστατικά τους σε συγκεκριμένη σχέση, μπορεί να θεωρήσει ότι υπάρχει ένας άλλος τύπος σύνθετης οντότητας, ας πούμε το σύνολο, που υπάρχει όταν τα στοιχεία που την αποτελούν βρίσκονται στη σχέση του να είναι μέλος ή να ανήκει, ή ότι υπάρχει ένα σύνολο που αποκτά οντότητα όταν τα στοιχεία του βρίσκονται στη σχέση της ιδιότητας που έχουν τα μέλη μιας ομάδας. Ο Eklund θεωρεί επίσης, ότι το γενικευμένο ερώτημα αν υπάρχουν σύνθετες οντότητες που δημιουργούνται από επιμέρους στοιχεία και τις μεταξύ τους σχέσεις, δεν μπορεί να αποτελεί πρόβλημα για κανέναν, εκτός από εκείνους που ασπάζονται τις απόψεις του Ιδεαλισμού και κατ’ επέκταση του Bradley, ότι δεν υπάρχουν σχέσεις (Eklund, 2016, σελ. 18-20).

⁴⁴ Στη συνέχεια, αναφέρει το πρόβλημα των *αναπαραστατικών ιδιοτήτων* που μπορεί να έχει μία πρόταση, όπως εκφράστηκε από τους Soames και King, αλλά ισχυρίζεται πως αυτό δεν αφορά τις ρασσελιανές προτάσεις που ανήκουν στη δική του θεώρηση (Eklund, 2016, σελ. 13).

Στο ίδιο άρθρο, ο Eklund κάνει εκτενή αναφορά στο θέμα της άπειρης αναδρομής, την οποία γενικά δε θεωρεί φαύλη. Εντοπίζει όμως ένα νέο είδος, την αναδρομή συγκρότησης (constitution regress), που προκύπτει από τη συνεχή ανάγκη υποστασιοποίησης της ιδιότητας ενός κατηγορήματος από το αντικείμενο. Δηλαδή, για να έχει ένα αντικείμενο a την ιδιότητα F , θα πρέπει να υπάρχει η μεταξύ τους σχέση, έστω R , και μετά τα a , F , R χρειάζονται μια μεταξύ τους σχέση R' , κ.ο.κ. Η αναδρομή αυτή είναι φαύλη (García-Carpintero & Jespersen, 2019, σελ. 4). Η λύση που προτείνει ο Eklund είναι η απόρριψη της συμπερίληψης της σχέσης R στην πρόταση ως συστατικό της, εξ' αρχής. Η σχέση R υπάρχει, αλλά είναι εξωτερικό στοιχείο, δεν ανήκει στην πρόταση. Επειδή όμως και πάλι χρειάζεται η θεώρηση σχέσεων και υπάρχουν 'ψήγματα' αναδρομής, θα πρέπει κανείς να απορρίψει την άποψη ότι η ύπαρξη των συστατικών ενός γεγονότος και των μεταξύ τους σχέσεων είναι ικανή συνθήκη για να εξηγηθεί αυτό πλήρως (Eklund, 2016, σελ. 5-6).

3.1.5 Η άπειρη αναδρομή του Bradley ως το μεταφυσικό θεμέλιο της ενότητας των προτάσεων

Ένας από τους σύγχρονους φιλοσόφους που ασχολήθηκαν διεξοδικά με το πρόβλημα της προτασιακής ενότητας είναι ο Richard Gaskin. Η συμβολή του στη συζήτηση είναι πολύτιμη, διότι έδρασε ανατρεπτικά, θα μπορούσε να πει κανείς, θεωρώντας μία από αυτές που έχουν παραδοσιακά εκληφθεί ως παγίδες που βάλλουν την ενότητα, την άπειρη αναδρομή του Bradley, ως ουσιαστικό θεμέλιο της εξασφάλισης της ενότητας. Γενικότερα, η αναδρομή για τον Gaskin αποτελεί θεμέλιο του ίδιου του λόγου (Gaskin, 2008, σελ. 345). Στο βιβλίο του *The Unity of the Proposition*, αρχικά εκφράζει τις αντιρρήσεις του στις παραδοσιακές απόψεις των Frege και Russell, υποστηρίζοντας ότι, σε μία πρόταση κανένα συστατικό της δεν είναι επαρκές ώστε να εξασφαλίσει την ενότητά της, ώστε να δράσει ως 'κόλλα' που την θα ενοποιήσει. Επίσης, κανένα συστατικό της δεν είναι απαραίτητο για την ενότητά της, διότι υπάρχουν και προτάσεις που δεν περιλαμβάνουν ρήμα ή λέξη-έννοια (ό. π., σελ. 285). Ήδη από το 1995 είχε επισημάνει πως αυτό που εγείρει το πρόβλημα της ενότητας μιας πρότασης είναι ο διαχωρισμός της σε συστατικά τα οποία εκλαμβάνονται ως έχοντα αναφορά είτε μόνο στον τύπο του κύριου ονόματος, είτε μόνο στον τύπο του

φορέα κάποιας ιδιότητας⁴⁵, αποκλειστικά, και αυτό διότι έτσι η πρόταση μετατρέπεται σε λίστα όρων, αφού κάθε νέα σχέση που χρειάζεται ως ‘κόλλα’ για να ενοποιήσει τα συστατικά της, εισάγεται και αυτή υπό τους όρους των δύο τύπων που αναφέρθηκαν (Gaskin, 1995, σελ. 163).

Ο Gaskin αναπτύσσει τη θεωρία του, λέγοντας πως αυτό που αποτρέπει μια πρόταση (proposition) από το να είναι απλώς ένα σύνολο οντοτήτων, είναι ότι αυτή «ξεδιπλώνεται σε ένα άπειρο σύνολο οντοτήτων». Επίσης, αυτό που αποτρέπει την αντίστοιχη γλωσσική πρόταση (sentence) από το να είναι μια απλή λίστα, είναι ότι αυτή «ξεδιπλώνεται σε μία άπειρη λίστα». Έτσι, η άπειρη αναδρομή του Bradley αποτελεί, όχι ένα εμπόδιο που πρέπει να ξεπεραστεί, αλλά «το μεταφυσικό θεμέλιο της προτασιακής ενότητας» (Gaskin, 2008, σελ. 345). Ο τρόπος με τον οποίο συμβαίνει αυτό το «ξεδίπλωμα», είναι με την υπόθεση ότι κάθε πρόταση διαθέτει έναν ‘λογικό συνδετικό όρο’⁴⁶, ο οποίος χαρακτηρίζεται από ‘άπειρη’ φύση. Ο όρος αυτός δεν είναι ούτε όνομα, ούτε κάποιος άλλος φορέας τύπου ακόρεστου συμβόλου με κενές θέσεις, αλλά είναι ένα σύνθετο κατηγορημα που εκφράζει τη συνδετική δομή της ενοποιημένης πρότασης. Όσον αφορά τις γλωσσικές προτάσεις, «η ενοποιητική δομή είναι και πάλι ο ‘λογικός συνδετικός όρος’, του οποίου η δομική λειτουργία είναι ενσωματωμένη σε μία αναδρομή που ξεκινά όταν προσπαθούμε να προσδιορίσουμε μια αναφορά για αυτόν. (ό. π., σελ. 297-299). Το κλειδί για το πρόβλημα της προτασιακής ενότητας λοιπόν, είναι ο ‘λογικός συνδετικός όρος’, ο οποίος διαθέτει εγγενώς μία δομική λειτουργία ενοποίησης που έχει μια άπειρη φύση και που η προσπάθεια αναφοράς του ξεκινά αναδρομές, είτε πρόκειται για πρόταση, είτε για γλωσσική πρόταση.

Οι απόψεις του Gaskin έχουν δεχθεί σφοδρή κριτική από μερικούς ερευνητές, και ίσως όχι τελείως άδικα. Οι εξηγήσεις που δίνει για να στηρίξει τα επιχειρήματά του είναι σε κάποια σημεία αινιγματικές, θα μπορούσε να πει κανείς, μιας και δε δίνει επαρκείς εξηγήσεις για τον ακριβή τρόπο λειτουργίας του περίφημου συνδετικού όρου. Επίσης, σύμφωνα με τον Peacock, ο Gaskin δεν καταφέρνει να λύσει το πρόβλημα της ενότητας, διότι δεν έχει κάνει τίποτα για να δείξει ότι οι αρχικοί όροι μιας πρότασης, μαζί με το ‘άπειρης φύσης αυτό αντικείμενο που είναι η αναφορά του λογικού συνδετικού όρου’ (ας το πούμε R) δεν αποτελούν μια νέα λίστα. Σαφέστερα, τίποτα δεν

⁴⁵ Με την έννοια ότι, για παράδειγμα στον Frege το κατηγορημα φέρει την ιδιότητα της ‘ακορεστότητας’, δηλαδή την ιδιότητα του να είναι κάτι ακόρεστο σύμβολο.

⁴⁶ *Logical copula* στο πρωτότυπο κείμενο.

ξεχωρίζει την πρόταση ‘Το a είναι F ’ από τη λίστα με τα τρία συστατικά a , F , R (Peacock, 2011, σελ. 398). Τέλος, σε αρκετά σημεία χρησιμοποιεί γλώσσα αβεβαιότητας, με πολλά ‘ίσως’, ‘με κάποιον τρόπο’, ‘κάπως’, κάποιες φορές αυτοαναιρείται, και σε άλλα προσπαθεί να δείξει στον αναγνώστη τι να αντιληφθεί και με ποιον τρόπο (García-Carpintero, 2010, σελ. 281).

3.1.6 Η ενότητα της πρότασης μέσω εκτίμησης της αλήθειας της

Το ζήτημα της προτασιακής ενότητας τέθηκε από τον Bryan Pickel στο άρθρο του *Unity through Truth* το 2019 με έναν διαφορετικό τρόπο. Ο ίδιος διερωτώμενος ποια απαραίτητη σύνδεση μεταξύ μιας πρότασης και μιας συγκεκριμένης κατάστασης του κόσμου καθορίζει την τιμή της αλήθειας της, συσχετίζει άμεσα την ενότητα με την απόδοση αληθοτιμής σε μία πρόταση. Διακρίνει δύο μορφές διατύπωσης του παραπάνω ερωτήματος. Στην πρώτη περιλαμβάνεται το γιατί οι προτάσεις έχουν συνθήκες αλήθειας και στη δεύτερη το γιατί οι προτάσεις είναι αναπαραστατικές, ενώ οι λίστες όρων ή τα σύνολα δε είναι. Κατά τον Pickel, το πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί μέσω των διαφόρων θεωρήσεων των περιεχομένων, όπως έχουν κάνει οι περισσότεροι στοχαστές στο παρελθόν, αλλά μέσω μιας θεωρίας αλήθειας. Δηλώνει δε εξ’ αρχής ότι ασπάζεται τις απόψεις των θεωρητικών που υποστηρίζουν την αναπαραστατική φύση των προτάσεων, όπως ο Soames, καθώς επίσης ότι, αν και τοποθετεί την ανάπτυξη των απόψεών του σε ρασσελιανό πλαίσιο, η βασική δομή της κατασκευής του κινείται στη σημασιολογία της κατηγορήσης, και μάλιστα στην οπτική της χαρτογράφησης⁴⁷. (Pickel, 2019, σελ. 1-3, 15).

Για να στηρίξει την άποψή του, ο Pickel αναπτύσσει τη Θεωρία Πλεονασμού της Σύνθεσης, όπως την ονομάζει και θέτει τις βασικές της αρχές ως εξής: α) η φράση ‘είναι αληθής’ (ενν. η πρόταση) καθίσταται ένα απλό κατηγορήμα και λειτουργεί ως τέτοιο, όπως όλα τα άλλα κατηγορήματα. Η διαφορά όμως είναι ότι, αν το περιγράψουμε με συναρτησιακούς όρους, έχει ως πεδίο ορισμού και σύνολο τιμών μόνο τις προτάσεις, αντιστοιχίζοντας αμφιμονοσήμαντα κάθε πρόταση που έχει ως όρισμα, στον εαυτό της. Έστω δηλαδή μια πρόταση p και το κατηγορήμα ‘είναι αληθής’ $f(x)$, τότε $f(p) = p$ (Pickel, 2019, σελ. 3). Με τον τρόπο αυτό, ο Pickel ταυτίζει την πρόταση ‘είναι αληθής

⁴⁷ Ο Pickel αναφέρει ότι έχει επηρεαστεί από τις απόψεις του νομιναλιστή Ramsey, ο οποίος με τη σειρά του, στο συγκεκριμένο ζήτημα των προτάσεων, εφαρμόζει την MRTJ του Russell στην πράξη (Pickel, 2019, σελ. 15, υποσημείωση). Εδώ βλέπουμε μια ‘σύμπραξη ρεαλισμού-νομιναλισμού’, δυο ρεύματα με γενικότερες αντιθέσεις.

ότι p' με την ίδια την πρόταση p , υποσκελιζοντας πολλά εκφραστικά, και όχι μόνο, προβλήματα που έχουν προκύψει τον τελευταίο αιώνα στη γενικότερη θεώρηση των προτάσεων.

Πώς μπορεί μια πρόταση να είναι αληθής; Αρχικά, δέχεται πως οι προτάσεις έχουν πρωταρχικές αναπαραστατικές ιδιότητες και αυτή η αναπαραστατική φύση τους είναι που εξασφαλίζει την αλήθεια τους, ή όχι. Αν μια πρόταση αντιπροσωπεύει την κατάσταση του πραγματικού κόσμου τότε είναι αληθής, αλλιώς είναι ψευδής. Για παράδειγμα, αν κάποιος επισκέπτης σε ένα βουνό όπου μόλις έχει χιονίσει, πει την πρόταση 'Το χιόνι είναι λευκό'(1), για τον πραγματικό κόσμο 'είναι αληθές ότι το χιόνι είναι λευκό'(2), άρα η πρόταση αναπαριστά τον πραγματικό κόσμο και μέσω της θεωρίας του Pickel οι προτάσεις (1) και (2) είναι ταυτόσημες, επομένως εξασφαλίζεται η ενότητα. Εφόσον δηλαδή ο Pickel κατανοεί το πρόβλημα της προτασιακής ενότητας ως πρόβλημα συνθηκών αλήθειας των προτάσεων σε σχέση με τον πραγματικό κόσμο, η Θεωρία Πλεονασμού της Σύνθεσης το επιλύει, με αυτούς τους όρους.

3.2 Οι προτάσεις ως μη εξηγήσιμες οντότητες

Οι σύγχρονοι θεωρητικοί J. Speaks, G. Bealer και T. Merricks μοιράζονται την άποψη ότι οι προτάσεις είναι μη εξηγήσιμες οντότητες. Ο Speaks δέχεται την ύπαρξη κάποιας δομής σε αυτές, σε αντίθεση με τους δύο άλλους, που ακολουθούν μια πριμιτιβιστική άποψη. Πάντως, όπως θα δούμε, η προτασιακή ενότητα δε φαίνεται να βάλλεται σε καμία από τις δύο περιπτώσεις.

3.2.1 Ο αναγωγισμός του Speaks

Στο βιβλίο *New Thinking about Propositions*, μαζί με τους Soames και King, εκθέτει τις απόψεις του και ο Jeff Speaks, παραθέτοντας μια διαφορετική προσέγγιση σε ό,τι αφορά τη φύση των προτάσεων. Διακρίνει αρχικά δύο βασικές οπτικές για τις προτάσεις: την αναγωγική, σύμφωνα με την οποία αυτές είναι μέλη μιας άλλης οντολογικής κατηγορίας και τη μη – αναγωγική, κατά την οποία οι προτάσεις είναι μια *sui generis*⁴⁸ οντολογική κατηγορία. Ο ίδιος προτιμά τον αναγωγισμό, διότι παρέχει «οντολογική οικονομία εκ κατασκευής», αλλά και διότι παρέχει «καλύτερη εξηγητική δύναμη». Στη συνέχεια διατυπώνει τη θεώρησή του για τις προτάσεις, υποστηρίζοντας πως αυτές είναι ιδιότητες. Με τα δικά του λόγια, «αν ο τρόπος που τα πράγματα

⁴⁸ Sui generis: αυθύπαρκτη, του δικού της είδους

μπορούν να είναι, είναι ιδιότητες, τότε τα αντικείμενα των πνευματικών καταστάσεων και τα ομιλητικά ενεργήματα, δηλαδή οι προτάσεις, είναι ιδιότητες» (Speaks, 2014, σελ. 71, 76). Η άποψη ότι οι προτάσεις είναι ιδιότητες που ο κόσμος μπορεί να έχει, επιλύει το πρόβλημα των αναπαραστατικών ιδιοτήτων, δηλαδή του πώς μπορεί μία πρόταση να αναπαραστή την πραγματικότητα. Δεν υπάρχει καμία ανάγκη να εξηγηθεί το γιατί οι ιδιότητες εφαρμόζονται σε αντικείμενα, αφού αυτή είναι, εξ' ορισμού, η φύση τους (García-Carpintero & Jespersen, 2019, σελ. 7).

Όσον αφορά την προτασιακή ενότητα, ο Speaks υποστηρίζει καταρχάς ότι αυτή αποτελεί πρόβλημα μόνο για όσους πιστεύουν στην ύπαρξη των προτάσεων ως δομημένων οντοτήτων. Στη δική του θεώρηση, τίποτα δεν μπορεί να βάλει την ενότητα μιας ιδιότητας. Όσοι επίσης ασπάζονται την άποψη ότι οι προτάσεις είναι σύνολα κόσμων ή αφηρημένα *sui generis* οντολογικά αντικείμενα, δε χρειάζεται να αιτιολογήσουν σε τι συνίσταται η ενότητα ενός συνόλου ή μιας αφηρημένης οντότητας, αντίστοιχα. Η ενότητα της πρότασης λοιπόν, αφορά μόνο τις περιπτώσεις στις οποίες οι προτάσεις αποτελούνται από συστατικά, όπως στις παραδοσιακές προσεγγίσεις των Frege και Russell, αλλά και σε εκείνες των Soames και Hanks (Speaks, 2020, σελ. 646-648). Στο άρθρο του *Cognitive acts and the Unity of the Proposition* (2020), προτείνει μία λύση στο πλαίσιο της θεώρησης τελευταίων, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι προτάσεις είναι σύνθετα ενεργήματα, που αποτελούνται από απλούστερα. Αν θεωρήσουμε, διατείνεται ο Speaks, ότι οι προτάσεις είναι απλά και όχι σύνθετα ενεργήματα, και κάνουμε την παραδοχή ότι όλες οι προτάσεις ταυτίζονται με την πράξη της κατηγορήσεως, τότε εξαλείφεται το ζήτημα της προτασιακής ενότητας. Αυτό συμβαίνει διότι, όπως δε δημιουργείται κάποιο πρόβλημα στην απλή πράξη του να βάλουμε ένα αντικείμενο x δίπλα σε ένα άλλο y , έτσι δε δημιουργείται κάποιο πρόβλημα στην ενότητα της απλής πράξης της κατηγορήσεως ενός αντικειμένου (Speaks, 2020, σελ. 658).

3.2.2 Πριμιτιβιστικές απόψεις για τις προτάσεις

Ο πριμιτιβισμός⁴⁹ (primitivism) για την αλήθεια είναι μια θεωρία που αντιτίθεται σε άλλες πιο «εξηγητικές» θεωρίες και σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, η αλήθεια

⁴⁹ Στο άρθρο του *Thoughts* (1918-19), ο Frege επιχειρηματολογεί υπέρ αυτής της αληθοθεωρίας, υποστηρίζοντας ότι η αλήθεια, ως το μοναδικό αντικείμενο της Λογικής, δεν περιέχει ιδιότητες που μπορούν ή πρέπει να αναλυθούν. Εάν κανείς έμπαινε στη διαδικασία να διατυπώσει έναν ορισμό για την αλήθεια, θα έπρεπε να δηλώσει την ύπαρξη κάποιων χαρακτηριστικών, για τα οποία μετά θα έπρεπε να

είναι μη προσδιορίσιμη πρωταρχική προ-αναλυτική έννοια, η οποία δε χρειάζεται εξηγήσεις. Ο πριμιτιβισμός για τις προτάσεις, κατά την οποία αυτές αποτελούν ξεχωριστή οντολογική κατηγορία, είναι *sui-generis* πλατωνικές οντότητες, είναι μη δομημένες και μη αναλύσιμες μέσω άλλων οντοτήτων όπως αντικείμενα, ιδιότητες, καταστάσεις υποθέσεων, νοήματα γλωσσικών προτάσεων, κλπ. . Την πριμιτιβιστική προσέγγιση για τις προτάσεις ασπάζονται κυρίως ο George Bealer και ο Trenton Merricks.

Ο Bealer, στο άρθρο του *Propositions* (1998), υποστηρίζει ακριβώς αυτή τη θεώρηση. Ισχυρίζεται κατ' αρχάς, ότι όταν οι προτάσεις θεωρούνται μέλη άλλης οντολογικής κατηγορίας, είτε ως συναρτήσεις από δυνατούς κόσμους σε αληθοτιμές, είτε ως δομημένα σύνολα με ιδιότητες και σχέσεις, τότε προκύπτουν πολλά προβλήματα σχετικά με την ύπαρξη, την ταυτότητα, αλλά και την έλλειψη μεγάλου βαθμού λεπτομέρειας στη διάκριση διαφόρων αντικειμένων, λ. χ. των κύριων ονομάτων από τις οριστικές περιγραφές (Bealer, 1998, σελ.2-3). Οι προτάσεις είναι επίσης οι θεμελιώδεις φορείς της αλήθειας και του ψεύδους.

Το 2015 ο Trenton Merricks, ο οποίος ασπάζεται επίσης την πριμιτιβιστική άποψη για τις προτάσεις, δημοσίευσε το βιβλίο του με τίτλο *Propositions*, όπου εκθέτει τις απόψεις του δεχόμενος καταρχάς ότι αυτές υπάρχουν, διαφωνώντας όμως με τη θεώρησή τους ως δυνατούς κόσμους, αλλά και ως δομημένες οντότητες. Στα πρώτα κεφάλαια ο Merricks, αναφερόμενος αρχικά στον Αριστοτέλη⁵⁰, ισχυρίζεται πως στο πλαίσιο της Τροπικής Λογικής οι προκειμένες και συμπεράσματα έγκυρων επιχειρημάτων δεν μπορούν να είναι γλωσσικές προτάσεις (sentences), διότι οι συνθήκες αλήθειας τους διαφέρουν ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο λέγονται, δηλαδή τον ομιλητή, το χώρο ή το χρόνο. Οι συνθήκες αλήθειας όμως, είναι ουσιώδεις ιδιότητες για μία οντότητα, και δεν μπορούν να διαφοροποιούνται από πλαίσιο σε πλαίσιο (Merricks, 2015, σελ. 6). Για τον Merricks, οι προκειμένες και το συμπέρασμα σε οποιοδήποτε έγκυρο επιχείρημα θα πρέπει να αναπαριστούν τα πράγματα ως γενόμενα με έναν συγκεκριμένο τρόπο και είναι οι θεμελιώδεις φορείς αλήθειας. Οι προτάσεις (propositions) λοιπόν είναι οι προκειμένες και το συμπέρασμα σε κάθε

βεβαιώσει ότι αυτά είναι αληθή, οπότε θα ξεκινούσε ένας φαύλος κύκλος, γνωστός ως Frege's Treadmill. Τη θεωρία αυτή ασπάστηκαν για μια περίοδο ο Russell, ο Moore, αλλά και ο Davidson που την υπερασπίζεται στο άρθρο του *The Folly of Trying to Define Truth* (1996) (Baldwin, 1997, σελ. 1-2).

⁵⁰ Ο Αριστοτέλης στα Αναλυτικά Πρότερα εισάγει τη *Συλλογιστική*. Κάθε επιχείρημα έχει προκειμένες και συμπέρασμα που προκύπτει αναγκαία από αυτές, ή αλλιώς συνεπάγεται από αυτές (Speaks, 2016, σελ. 469-470).

έγκυρο επιχείρημα⁵¹, αφού κατέχουν ουσιωδώς τις συνθήκες αλήθειας τους ανεξαρτήτως πλαισίου, είναι αναπαραστατικές και φορείς αλήθειας (ό.π., σελ. 21). Παρουσιάζουν δε, μη εξηγήσιμες αναπαραστατικές ιδιότητες, δηλαδή μία πρόταση εκ φύσεως και πρωταρχικά αναπαριστά τα πράγματα ως να υπάρχουν με έναν δεδομένο τρόπο (ό.π., σελ. 194-195).

Ο Merricks στέκεται στο εντελώς αντίθετο άκρο της ρασσελιανής προσέγγισης και απορρίπτει γενικότερα ό,τι έχει ειπωθεί από τους υποστηρικτές των προτάσεων ως δομημένων οντοτήτων. Οι προτάσεις δεν μπορούν να ερμηνευθούν ως σύνολα, γεγονότα ή ενεργήματα, δεν είναι δομημένες, δεν έχουν μορφή, ούτε έχουν συστατικά μέρη τα οποία τις αποτελούν (ό.π., σελ. 201-204). Συγκεκριμένα, εάν η σύνθεση της πρότασης από τα συστατικά της είναι αυτή του ‘μέλους’ ή του ‘μέρους’, οι σχέσεις αυτές, για παράδειγμα η σχέση μέρους ως μεταβατική, οδηγούν σε απαράδεκτα συμπεράσματα. Επίσης, ο Merricks επιχειρηματολογεί κατά των δομημένων προτάσεων, διατεινόμενος ότι αν αυτές υπάρχουν, τότε υπάρχει πλήρης εξήγηση του γιατί έχουν τις αναπαραστατικές ιδιότητες που έχουν. Δεν υπάρχει όμως τέτοια πλήρης εξήγηση, επομένως δεν υπάρχουν και οι δομημένες προτάσεις (ό.π., σελ. 138-139).

Όσον αφορά το θέμα της προτασιακής ενότητας, αυτή δε φαίνεται να βάλλεται από τις πριμιτιβιστικές θεωρήσεις των προτάσεων και η εξήγηση φαίνεται να είναι ακριβώς οι παραπάνω ισχυρισμοί του Merricks. Επιχειρηματολογεί εναντίον της οπτικής όπου οι προτάσεις είναι σύνολα δυνατών κόσμων, διότι τα σύνολα δεν μπορούν να είναι φορείς αλήθειας, άρα δεν είναι προτάσεις και δεν υπάρχει ενότητα. Αντιτίθεται επίσης στην αντιμετώπιση του ζητήματος της ενότητας ως μερεολογικό, αλλά και ως αναπαραστατικής φύσης κατά Soames και King, διότι για τον ίδιο δεν τίθεται καν το ερώτημα πώς τα συστατικά μέρη συντελούν ένα όλον, αφού δεν υπάρχουν συστατικά μέρη, αλλά και διότι δεν υπάρχει πλήρης εξήγηση των αναπαραστατικών ιδιοτήτων των προτάσεων (ό.π., σελ. 139-155). Κατά τον Merricks, καμία αντιμετώπιση του προβλήματος της προτασιακής ενότητας από υποστηρικτές άλλων θεωριών για τις προτάσεις, δεν είναι επιτυχής.

⁵¹ Πιο συγκεκριμένα, σε κάθε τροπικά έγκυρο επιχείρημα, δηλαδή σε αυτό που το συμπέρασμα έπεται αναγκαία από τις προκείμενες, ή, εάν οι προκείμενες είναι αληθείς, τότε κατ’ ανάγκην το συμπέρασμα είναι αληθές. Ο Merricks συνεχίζει ισχυριζόμενος ότι τα λογικά έγκυρα επιχειρήματα, δηλαδή αυτά που είναι έγκυρα βάσει λογικής μορφής, είναι τα τροπικά έγκυρα.

Συμπεράσματα

Από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα, το πρόβλημα της ενότητας της πρότασης έχει απασχολήσει, σε ποικίλους βαθμούς, όλους τους φιλοσόφους που δέχονται την ύπαρξη των προτάσεων ως οντότητες. Αρχικά, τέθηκε από τον Πλάτωνα το ζήτημα του τι συνιστά μία στοιχειώδη γλωσσική πρόταση, όταν αυτός υποστήριξε ότι για να έχει νόημα, θα πρέπει να αποτελείται από ένα όνομα και ένα ρήμα, διότι αν αποτελείται από δύο οντότητες ίδιας κατηγορίας, θα εκφυλιστεί σε λίστα όρων. Ο Αριστοτέλης εισήγαγε το πρόβλημα του Τρίτου Ανθρώπου, το οποίο σχετίζεται άμεσα με το ζήτημα της άπειρης αναδρομής του Bradley. Το σύγχρονο πρόβλημα της προτασιακής ενότητας αφορά, κατά κύριο λόγο, την αποφυγή των δύο αυτών παγίδων. Για να έχει δηλαδή νόημα μια πρόταση, δε θα πρέπει α) να είναι λίστα όρων και β) να ξεκινά μια άπειρη αναδρομή.

Το ζήτημα αναβίωσε με την ανάδυση της Αναλυτικής Φιλοσοφίας, με τον Russell να το ονομάζει ως το *πρόβλημα της προτασιακής ενότητας*, διατυπώνοντας το ερώτημα «τι είναι αυτό που κρατά μαζί τα συστατικά μιας πρότασης και τα ενοποιεί σε ένα όλον». Ο ίδιος, θεωρώντας τις προτάσεις ως δομημένες οντότητες, των οποίων τα μέρη, οι ιδιότητες και οι μεταξύ τους σχέσεις αποτελούν τα επιμέρους συστατικά τους, απάντησε ότι αυτό που ενοποιεί τις προτάσεις είναι το ρήμα, το οποίο είναι η 'σχέση συσχετισμού' του υποκειμένου με το κατηγορημα. Ο Frege, κάνοντας τη διάκριση μεταξύ έννοιας και αντικειμένου, ως ακόρεστα και κορεσμένα σύμβολα αντίστοιχα, αποφεύγει τον εκφυλισμό της σε λίστα, αλλά και την άπειρη αναδρομή του Bradley, διότι το ακόρεστο σύμβολο, που υπάρχει πάντα στην πρόταση, συνδέει τα κορεσμένα συστατικά. Στην απεικονιστική θεωρία του νοήματος του Wittgenstein, οι προτάσεις δεν κινδυνεύουν να γίνουν λίστα ονομάτων, αφού περιέχουν τη μορφή του νοήματός τους και οι λέξεις υπάγονται σε ορίσματα ή συναρτήσεις. Οι Russell και Wittgenstein δε φαίνεται να δίνουν ικανοποιητικές απαντήσεις στο θέμα της αναδρομής.

Στα μέσα του 20ού αιώνα κύκλος της Βιέννης και οι στοχαστές που ακολούθησαν άνοιξαν καινούριους δρόμους στη θεώρηση των προτάσεων. Αργότερα εισάγεται η τροπική λογική και η σημασιολογία των δυνατών κόσμων και το νόημα των προτάσεων συνδέεται με τις συνθήκες αλήθειας τους. Για τον Carnap, στο πλαίσιο της γλωσσικής του κατασκευής, υπάρχει άμεση σύνδεση του νοήματος μιας πρότασης με τη δυνατότητα επαλήθευσής της. Ο Quine θεωρεί καθοριστικό για τις προτάσεις το νόημα που τους αποδίδει ο ομιλητής, αλλά και τις πεποιθήσεις του, όταν τις εκφέρει.

Επισημαίνει το ρόλο του κατηγορήματος, το οποίο δεν είναι κάτι που αναφέρεται σε ένα αντικείμενο, αλλά αληθεύει ή δεν αληθεύει για αυτό, και έτσι αποφεύγεται η λίστα ονομάτων, αλλά και η άπειρη αναδρομή του Bradley. Για τον Davidson, η λύση στο πρόβλημα της προτασιακής ενότητας, είναι η δυνατότητα απόδοσης αληθοτιμής σε μία πρόταση μέσω των κατηγορημάτων της. Επίσης, η μορφή των προτάσεων ως διατεταγμένων *n*-πλειάδων από τους Cresswell και Kaplan δεν εγγυάται την ενότητά τους, διότι τις μετατρέπει σε σύνολα, επομένως δεν υπάρχει δυνατότητα απόδοσης αληθοτιμής και δεν αποφεύγεται ο εκφυλισμός σε λίστα.

Περνώντας ουσιαστικά στον 21^ο αιώνα, κάποιοι σύγχρονοι θεωρητικοί επανήλθαν βελτιωτικά στις προϋπάρχουσες απόψεις και κάποιοι έδωσαν νέα διάσταση στο ζήτημα των προτάσεων. Αρχικά, μια μεγάλη κατηγορία προσεγγίσεων εκλαμβάνει τις προτάσεις ως δομημένες οντότητες που αποτελούνται από συστατικά. Στο πλαίσιο αυτό, οι Soames και Hanks ανέπτυξαν τη θεωρία τους, σύμφωνα με την οποία οι προτάσεις είναι γνωστικά ή δυνατά ενεργήματα. Για τον πρώτο, το ενεργήμα της κατηγορήσεως είναι θεμελιακό γνωστικό στοιχείο, και άρα η πρόταση που το περιέχει δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα ενότητας. Ο Hanks αντιστρέφει την κατεύθυνση του προβλήματος, ισχυριζόμενος ότι η πηγή του αναπαραστατικού περιεχομένου, που εξασφαλίζει την ενότητα, δε βρίσκεται στην πρόταση, αλλά στο ενεργήμα του ομιλητή. Η απάντηση του King στο πρόβλημα της ενότητας είναι η θεώρησή του για τις φυσικοποιημένες προτάσεις, όπου μια πρόταση είναι το γεγονός κατά το οποίο η γλωσσική προτασιακή σχέση ερμηνεύεται ως η απόδοση της ιδιότητας που εκφράζει το κατηγορήμα στο αντικείμενο στο οποίο αντιστοιχεί όρος της γλωσσικής πρότασης. Το γεγονός αυτό έχει ενότητα και επιδέχεται τιμή αλήθειας. Οι Liebesman και Jespersen, υποστηρίζουν πως η λύση στο πρόβλημα της προτασιακής ενότητας, βρίσκεται στη σημασιολογία των κατηγορημάτων. Ο πρώτος, αφού διακρίνει τρεις διαφορετικές σχετικές προσεγγίσεις, υποστηρίζει τη 'θεωρία της απόδοσης', σύμφωνα με την οποία τα κύρια ονόματα και τα κατηγορήματα ορίζουν τα ίδια είδη οντοτήτων, αλλά διαφέρουν στο πώς σχετίζονται σημασιολογικά με τις οντότητες αυτές. Για τον Jespersen, ο πυρήνας μιας πρότασης είναι η διαδικασία της κατηγορήσεως και οι προτάσεις ως διαδικασίες είναι 'ενοποιητές' του εαυτού τους. Ο Eklund κατέθεσε μία βελτιωμένη νεο-ρασσελιανή άποψη, που απαντά ικανοποιητικότερα στο θέμα της ενότητας, καθορίζοντας την κατεύθυνση της σχέσης συσχετισμού. Ο Gaskin διατείνεται ότι η άπειρη αναδρομή του Bradley αποτελεί, όχι παγίδα, αλλά το μεταφυσικό θεμέλιο της ενότητας των προτάσεων. Ο Pickel κατανοεί το πρόβλημα της

προτασιακής ενότητας ως πρόβλημα συνθηκών αλήθειας των προτάσεων σε σχέση με τον πραγματικό κόσμο και εισάγει τη θεωρία πλεονασμού της σύνθεσης, η οποία, κατά τη γνώμη του, λύνει το πρόβλημα.

Κάποιοι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι οι προτάσεις είναι μη εξηγήσιμες οντότητες. Για τον Speaks, οι προτάσεις αποτελούν ιδιότητες και δεν είναι απαραίτητα εξηγήσιμες, αφού το να έχει ένα πράγμα κάποια ιδιότητα δεν είναι απαραίτητα εξηγήσιμο. Οι Bealer και Merricks υποστηρίζουν πριμιτιβιστικές απόψεις για τις προτάσεις, βάσει των οποίων αυτές αποτελούν μία *sui generis* κατηγορία αντικειμένων. Για τον πρώτο, οι προτάσεις είναι μη-αναλύσιμες πλατωνικές έννοιες. Σύμφωνα με τον Merricks, αυτές παρουσιάζουν μη εξηγήσιμες αναπαραστατικές ιδιότητες, δεν είναι δομημένες, ούτε έχουν συστατικά μέρη τα οποία τις αποτελούν. Στις τρεις αυτές προσεγγίσεις οι προτάσεις, ως μη αναλύσιμες οντότητες, ίσως δεν κινδυνεύουν όσον αφορά την ενότητά τους.

Όπως είδαμε, η αντιπαράθεση μεταξύ φιλοσόφων επί του προβλήματος της προτασιακής ενότητας είναι πλούσια και γόνιμη. Σκοπός αυτής της εργασίας ήταν ακριβώς να δείξει τον πλούτο και τη γονιμότητα της φιλοσοφικής αυτής συζήτησης. Το ποια από αυτές τις θέσεις που συζητήσαμε είναι η βέλτιστη για να αναμετρηθεί με τα πολλά και ακανθώδη προβλήματα που εγείρει η έννοια της πρότασης, είναι θέμα περαιτέρω έρευνας.

Βιβλιογραφία

- Audi, R., Βιρβιδάκης, Σ., & Ξηροπαϊδης, Γ. (Επιμ.). (2011). *Το Φιλοσοφικό Λεξικό του Cambridge*. Αθήνα: Κέδρος.
- Baldwin, T. (1997). Frege, Moore, Davidson. The Indefinability of Truth. *Philosophical Topics*, 25(2, Analytic Philosophy), 1–18.
- Bealer, G. (1998). Propositions. *Mind*, 107(425), 1–32.
<https://doi.org/10.1093/mind/107.425.1>
- Βέικος, Θ. (2000), *Αναλυτική Φιλοσοφία*, Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
- Bellucci, F. (2014). Peirce and the Unity of the Proposition. *Transactions of the Charles S. Peirce Society*, 50(2).
<https://doi.org/10.2979/trancharpeirsoc.50.2.201>
- Bradley, F. H. (1893). *Appearance and Reality*. London: Allen & Unwin.
- Burge, T. (2007). Predication And Truth. *Journal of Philosophy*, 104(11), 580–608.
<https://doi.org/10.5840/jphil2007104112>
- Carnap, R. (1947). *Meaning and Necessity: A Study in Semantics and Modal Logic*. Chicago: The University Chicago Press.
- Carnap, R. (1977). (Ι. Γόρδος, Μετ.) *Φιλοσοφία και λογική σύνταξη*. Θεσσαλονίκη: Εγνατία.
- Carrara, M., & Sacchi, E. (2006). Propositions. An Introduction. Στο M. Carrara & E. Sacchi (Eds.), *Propositions. Semantic and Ontological Issues*, 1–28. Amsterdam: Rodopi B. V.
- Cresswell, M. J. (1975). Hyperintensional logic. *Studia Logica*, 34(1), 25–38.
<https://doi.org/10.1007/BF02314421>
- Davidson, D. (2005). *Truth and Predication* (Κ. Sharpe, Επιμ.). Cambridge, Massachusetts: Belknap Press of Harvard University Press. Μετάφραση: Γιαμαρέλος Σ., Κοτσαλίδης Φ., Μανωλακάκη Ε. (2016), *Αλήθεια και Κατηγορία*, Αθήνα: Εκκρεμές.
- Eklund, M. (2016). Regress, unity, facts, and propositions. *Synthese*, 196(4).
<https://doi.org/10.1007/s11229-016-1155-4>
- Frege, G. (1884). *Τα Θεμέλια της Αριθμητικής* (Γ. Ρουσσόπουλος, Μετ. (1990), Αθήνα: Νεφέλη)
- Frege, G. (1891). Function and Concept. Στο M. Beaney (Επιμ.) (1997). *The Frege Reader* (σσ. 130-148). Oxford: Blackwell

- Frege, G. (1951). On Concept and Object. (P. T. Geach, Μετ. & M. Black, Αναθεώρ.) *Mind, New Series*, 60(238), 168–180.
- Frege, G. (1979). *Posthumous Writings* (P. Long, & R. White, Μετ.) (H. Hermes, F. Kambartel, & F. Kaulbach, Επιμ.). Oxford: Basil Blackwell.
- García-Carpintero, M. (2010). Gaskin's Ideal Unity. *Dialectica*, 64(2).
<https://doi.org/10.1111/j.1746-8361.2009.01210.x>
- García-Carpintero, M., & Jespersen, B. (2019). Introduction: primitivism versus reductionism about the problem of the unity of the proposition. *Synthese*, 196(4).
<https://doi.org/10.1007/s11229-018-1727-6>
- Gaskin, R. (1995). Bradley's Regress, The Copula and the Unity of the Proposition. *The Philosophical Quarterly*, 45(179), 161–180.
<https://doi.org/10.2307/2220413>
- Gaskin, R. (2008). *The Unity of the Proposition*. Oxford: Oxford University Press.
- Hanks, P. W. (2007). The Content–Force Distinction. *Philosophical Studies*, 134(2).
<https://doi.org/10.1007/s11098-007-9080-5>
- Hanks, P. W. (2011). Structured Propositions as Types. *Mind*, 120(477).
<https://doi.org/10.1093/mind/fzr011>
- Hanks, P. W. (2017). Propositions, Synonymy and Compositional Semantics. Στο F. Moltmann & M. Textor (Επιμ.), *Act-Based Conceptions of Propositional Content* (σσ. 235–253). New York: Oxford University Press.
- Jespersen, B. (2012a). Post-Fregean Thoughts on Propositional Unity. Στο James Maclaurin (Ed.), *Rationis Defensor* (1^η Εκδ., Τόμ. 28, σσ. 235–254).
https://doi.org/10.1007/978-94-007-3983-3_17
- Jespersen, B. (2012b). Recent Work on Structured Meaning and Propositional Unity. *Philosophy Compass*, 7(9). <https://doi.org/10.1111/j.1747-9991.2012.00509.x>
- Jespersen, B. (2019). Anatomy of a proposition. *Synthese*, 196(4).
<https://doi.org/10.1007/s11229-017-1512-y>
- Kawczyński, F. (2017). Two Models of propositional structure. *Studia Semiotyczne*, 29, 82–106.
- King, J. C. (2009). XIII-Questions of Unity. *Proceedings of the Aristotelian Society (Hardback)*, 109(1pt3). <https://doi.org/10.1111/j.1467-9264.2009.00267.x>
- King, J. C. (2014). Naturalized Propositions. Στο *New Thinking about Propositions* (σσ. 47–70). Oxford: Oxford University Press.

- Liebman, D. (2015). Predication as Ascription. *Mind*, 124(494).
<https://doi.org/10.1093/mind/fzu182>
- Linsky, L. (1992). The Unity of the Proposition. *Journal of the History of Philosophy*, 30(2), 243–273. <https://doi.org/10.1353/hph.1992.0024>
- Ludwig, K. (2012). What Role Should Propositions Have in the Theory of Meaning? Review Essay: Scott Soames. What is meaning? *Philosophia*, 40(4).
<https://doi.org/10.1007/s11406-012-9368-3>
- Manolakaki, E. (2013). What is Meaning (Soochow University Lectures in Philosophy) * By Scott S. *Analysis*, 73(1), 182-186.
<https://doi.org/10.1093/analys/ans151>
- Merricks, T. (2015). *Propositions*. Oxford: Oxford University Press.
- Peacock, H. (2011). Is there a Problem about Propositional Unity? *Dialectica*, 65(3).
<https://doi.org/10.1111/j.1746-8361.2011.01274.x>
- Pickel, B. (2019). Unity through truth. *Synthese*, 196(4).
<https://doi.org/10.1007/s11229-016-1279-6>
- Quine, W. V. (1951). Δύο δόγματα του εμπειρισμού. Στο Γ. Ρουσόπουλος (Επιμ.) (2008) *Σύγχρονος Εμπειρισμός. Από τον Κύκλο της Βιέννης στον Davidson* (σσ. 119–150). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Πλάτων, (1963). (Δ. Γληνός, Μετ.) (Γ. Κορδάτος, Επιμ.), *Σοφιστής*. Αθήνα: Ε. & Μ. Ζαχαροπούλου
- Radulescu, A. (2016). Three Views On Propositions: King, Soames and Speaks. *Analysis*. <https://doi.org/10.1093/analys/anw053>
- Russell, B. (1903). *The Principles of Mathematics* (2009^η έκδ., Taylor & Francis e-Library, Επιμ.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Russell, B. (1910). Some explanations in reply to Mr Bradley. *Mind*, 19, 373–378.
- Russell, B. (1912). *The Problems of Philosophy*. New York: H. Holt and Company.
- Sainsbury, M. (1996). How can some thing say something? Στο R. Monk & D. Palmer (Επιμ.), *Russell and the Origins of Analytic Philosophy* (σσ. 137–153). Bristol: Thoemmes Press.
- Schiffer, S. (2016). Cognitive propositions. *Philosophical Studies*, 173(9).
<https://doi.org/10.1007/s11098-016-0634-2>
- Soames, S. (2003), *Philosophical Analysis in the Twentieth Century, Volume I, The Dawn of Analysis*, Princeton: Princeton University Press
- Soames, S. (2010). *What is Meaning?* Princeton, NJ: Princeton University Press.

- Soames, S. (2014a). Cognitive Propositions. Στο *New Thinking about Propositions*. (σσ. 91-124). Oxford: Oxford University Press.
- Soames, S. (2014b). Why the Traditional Conceptions of Propositions Can't be Correct. Στο *New Thinking about Propositions*. (σσ. 25-44). Oxford: Oxford University Press.
- Speaks, J. (2014). Propositions are Properties of Everything or Nothing. Στο *New Thinking about Propositions* (σσ. 71–90). Oxford: Oxford University Press.
- Speaks, J. (2016). Merricks vs. the Russellian Orthodoxy. *Philosophy and Phenomenological Research*, 93(2). <https://doi.org/10.1111/phpr.12321>
- Speaks, J. (2020). Cognitive Acts and the Unity of the Proposition. *Australasian Journal of Philosophy*, 98(4), 646–660.
<https://doi.org/10.1080/00048402.2019.1686530>
- Wittgenstein, L. (1921). *Tractatus Logico – Philosophicus*. Στο Θ. Κιτσόπουλος, (Μετ.), *Δευκαλίων*, (1971, Τεύχος 2), σσ. 183 – 271.
- Zalabardo, J. L. (2018). The Tractatus On Unity. *Australasian Philosophical Review*, 2(3). <https://doi.org/10.1080/24740500.2019.1655839>